

EESTI MAAÜLIKOOL
Põllumajandus- ja keskkonnainstituut

Heike Olevi

**PARIMAD PRAKTIKAD SÄÄSTVAS TURISMIS
LÄÄNEMERE REGIOONIS**

**BEST PRACTICES OF SUSTAINABLE TOURISM IN BALTIC
SEA REGION**

Bakalaureusetöö
Loodusturismi õppekava

Juhendaja: Marika Kose, *MSc*
Kaasjuhendaja: Raili Mengel

Tartu 2018

Eesti Maaülikool Kreutzwaldi 1, Tartu 51014		Bakalaureusetöö lühikokkuvõte	
Autor: Heike Olevi		Õppekava: Loodusturism (80520)	
Pealkiri: Parimad praktikad säästvas turismis Läänemere regioonis			
Lehekülgi: 68	Jooniseid: 16	Tabeleid: 4	Lisasid: 2
Osakond: Elurikkuse ja loodusturismi õppetool Uurimisvaldkond: Sotsiaalne geograafia (S230) Juhendaja(d): Marika Kose, Raili Mengel Kaitsmiskoht ja aasta: Eesti Maaülikool 2018			
<p>Turismitööstuse mahud on kogu valdkonna ajaloo jooksul kasvutrendis ning välisturistide arv maailmas on suurenenud järjepidevalt ning prognooside kohaselt suureneb veelgi. Üha rohkem räägitakse turismisektori jätkusuutlikkusest, sest on aru saadud, et senisel kujul ei ole see enam jätkusuutlik. Nii nagu ülejäänud maailm peab ka Läänemereäärne piirkond mõtlema sellele, kuidas muuta turismitööstust jätkusuutlikumaks, kuna sektori kasv ei saa kesta lõputult. Läänemere piirkonna riikides on 2016. aastal püstitatud eesmärk püüelda regionaalselt jätkusuutliku turismi poole. Bakalaureuse töö eesmärgiks oli tuvastada parimad praktikad säästvas turismis Läänemere piirkonna riikides. Töö eesmärgi saavutamiseks koostati intervjuu küsimused ning saadeti Läänemere piirkonna riikide säästva turismi ekspertidele. Bakalaureuse töö käigus selgus, et Läänemere piirkonna riikidel puudub ühtne poliitika ja arusaam jätkusuutliku turismi korraldamiseks ja elluviimiseks. Riikide turismiasjalised kasutavad oma jätkusuutlike turismiteenuste ja toodete turundamisel kvaliteedimärgiseid, mis on ka head jätkusuutliku turismi arengunäitajad, kuid need on riigiti väga erinevad. Seetõttu ei saa praegu rääkida ühtse Läänemere piirkonna jätkusuutliku turismi parimatest praktikatest. Töös antakse soovitus kokku leppida ja kasutusele võtta Läänemere-äärse piirkonna ülene jätkusuutliku turismi mudel, mida saaks kõik piirkonna riigid kasutada ning mis looks Läänemere piirkonna säästvas turismis ühtlasema kvaliteedi. Samuti on soovitusena kaasata edasisse jätkusuutliku turismi uurimisse ja arendamisse rohkem turismiasjalisi ja ülikoole.</p>			

Märksõnad: turusmajandus; sotsiaalne geograafia; keskkond; regionaalpoliitika; rahvusvaheline koostöö

Estonian University of Life Sciences Kreutzwaldi 1, Tartu 51014		Abstract of Bachelor’s Thesis	
Author: Heike Olevi		Specialty: Nature Based Tourism (80520)	
Title: Best practices of sustainable tourism in Baltic Sea Region			
Pages: 68	Figures: 16	Tables: 4	Appendixes: 2
Department: Chair of Biodiversity and Nature Tourism Field of research: Social geography (S230) Supervisors: Marika Kose, Raili Mengel Place and date: Estonian University of Life Sciences 2018			
<p>The volumes of the tourism industry have been increasing since the establishment of the field, and the number of foreign tourists in the world has increased steadily, and is projected to increase even further. There is a need for sustainability in the tourism sector since it has become clear that in its current form, it is no longer sustainable. Just like the rest of the world, the Baltic Sea Region needs to think about making the tourism industry more sustainable, as the growth of the sector cannot last forever. In 2016, the goal was set to promote sustainable tourism in the region.</p> <p>The aim of the bachelor thesis was to identify the best practices with regard to the sustainable tourism in the countries of the Baltic Sea Region. In order to achieve that, a questionnaire was prepared and sent to the experts of the sustainable tourism in the Baltic Sea region. The study revealed that the countries of the Baltic Sea Region lack a common policy and understanding of the management and implementation of sustainable tourism. Tourism companies in the region use quality labels to promote their sustainable tourism services and products, which are also good indicators for sustainable tourism development, but they vary widely between countries. Therefore, there exist no best practices of sustainable tourism in the Baltic Sea Region.</p> <p>This bachelor’s thesis failed to identify the best practices covering the whole Baltic Sea Region. The author recommends to introduce the Baltic Sea Region Sustainable Tourism Model that could be used by all the countries of the region, with the goal of creating a more consistent quality of sustainable tourism in the region. It is also recommended to</p>			

include more relevant bodies, companies and universities for the further research and development of sustainable tourism.

Keywords: tourismeconomy; social geography; environment; regional policy; international cooperation

SISUKORD

TÖÖS KASUTATAVAD LÜHENDID JA MÕISTED	7
SISSEJUHATUS.....	10
1. TEOREETILINE ÜLEVAADE	12
1.1 Säästva turismi mõiste	12
1.2 Turismi majanduslikud, ökoloogilised ja sotsiaalsed mõjud	13
1.3 Säästva turismi indikaatorid.....	16
1.4 Säästva turismi toodete/teenuste sertifitseerimine	19
1.5 Säästva turismi eesmärgid Läänemere piirkonna riikides	20
2. MATERJAL JA METOODIKA	24
3. TULEMUSED	25
3.1 Küsitlusele vastanud Läänemere piirkonna riigid.....	25
3.2 Säästva turismi poliitikad ja strateegiad Läänemere piirkonna riikides	26
3.3 Säästva turismi asjalised ja võrgustikud Läänemere piirkonna riikides	32
3.4 Säästva turismi tooted ja teenused Läänemere piirkonna riikides	36
3.5 Euroopa Liidu jätkusuutliku sihtkoha juhtimise juriidilise nõustaja ja turismieksperdi Dr. Cinzia De Marzo nägemus säästvast turismist Läänemere regioonis.....	46
4. ARUTELU.....	48
KOKKUVÕTE	52
SUMMARY	54
KASUTATUD KIRJANDUS.....	56
LISAD	63
Lisa 1. Ekspertide intervjuude küsimused	64
Lisa 2. Interreg Baltic Sea Region Programme	66

TÖÖS KASUTATAVAD LÜHENDID JA MÕISTED

Agenda 21 on maailma säästva arengu programm, mis kinnitati ÜRO arengu- ja keskkonnakonverentsil (UNCED) Rio de Janeiro 1992. aastal (jätkukonverents 1997). Programmiga ühines 179 riiki, nende seas ka Eesti. Kõik liitunud riigid kohustusid välja töötama ja käivitama oma “Agenda 21-le” rajaneva arenguprogrammi (Kohalik Agenda 21). [1]

Agenda 2030 (*The Global Agenda 2030* veel nimetatud ka kui *Sustainable Development Goals, SDG*) on ÜRO säästva arengu tegevuskava 2030 Ametliku nimetusega: “Muudame maailma: säästva arengu tegevuskava aastaks 2030”. Tegevuskava sisaldab 17 säästva arengu eesmärki ja 169 nendega seotud alaeesmärki, mis on kõik omavahel seotud ja lahutamatud. Tegevuskava eesmärk on lõpetada vaesus, kaitsta planeeti ja tagada heaolu kõigile. Põhiaspekt on esmakordselt majanduslike, sotsiaalsete ja keskkonnaalaste eesmärkide sidumine ühendades vaesuse leevendamise ja jätkusuutlikkuse. [2]

DMO (*destination management organization*) ehk sihtkohaarendusorganisatsioon on loodud turismi sihtkoha arengu sihipäraseks koordineerimiseks. Luuakse üldjuhul piirkondlike haldusüksuste poolt. Eesmärgiga antud turismpiirkonda (näiteks linna, regiooni või riiki) kui tervikut potentsiaalsetele külastajatele tutvustada. [3]

EUSBSR (*European Union Strategy for the Baltic Sea Region*) on Läänemere piirkonna (makroregionaalne) starteegia, mis on esimene makropiirkondlik Euroopa Liidu strateegia Euroopas. Strateegia on jagatud kolmeks eesmärgiks, mis esindavad kolme peamist väljakutset: mere säästmine, piirkonna ühendamise ja heaolu suurendamine. Iga eesmärk on seotud paljude poliitikavaldkondadega ja mõjutab teisi eesmärke. [4]

Interreg BSR (*The Interreg Baltic Sea Region Programme*) on EL poolt loodud ja Euroopa Komisjoni poolt heaks kiidetud rahvusvaheline koostöö rahastamise programm aastateks 2014-2020, mis rahastab Läänemere piirkonna riikide vahelist koostööd. Projekt toetab integreeritud territoriaalset arengut ja koostööd uuenduslikuma, paremini kättesaadava ja jätkusuutlikuma Läänemere piirkonna jaoks. Läänemere piirkonna riikide partnerid teevad ühiseid projekte ühiste põhiprobleemide ja -võimaluste raames. [5] Täpsemalt programmi ala ja riikide kohta lisas 2.

LMN (Läänemeremaade Nõukogu, inglise keeles *Council of the Baltic Sea States, CBSS*), loodi 1992. aastal, tagamaks Läänemere regiooni tasakaalustatud arengut. LMN on Läänemere piirkonna erinevate tasandite regionaalse koostöö peamine edendaja ja elluviija. Eesmärk on tugevdada ja tihendada vastastikust koostööd Läänemere riikide vahel. LMN töös osalevad Eesti, Läti, Leedu, Soome, Rootsi, Norra, Taani, Island, Saksamaa, Poola ja Venemaa ning Euroopa Komisjon. [6]

Sustainable inglise keelest tõlgituna jätkusuutlik, kestlik, säästlik [7].

Turismiasjalised on kõik asjaosalised (üksikisikud, grupid või organisatsioonid), kes mõjutavad ja keda mõjutavad turismivaldkonna otsused ja/või kes osalevad külastuselamuse protsessis. Peamisteks asjaliste gruppideks on avalik sektor, erasektor, mittetulunduslikud ühingud, kohalik kogukond ja külastajad, sealhulgas: riigi- ja omavalitsusasutused ning nende poolt loodud tulundus- ja mittetulunduslikud organisatsioonid; üleriigilised ja regionaalsed turismi- ja töandjate organisatsioonid; kolmas sektor, sealhulgas keskkonnakaitse ja teised organisatsioonid; turismiteenuste pakkujad; turva-, tervise- ja muude teenuste pakkujad; turistid, külastajad, elanikud; meedia; akadeemilised institutsioonid ja muud uurimisasutused. [8]

UNWTO (*The World Tourism Organization*) on Maailma Turismiorganisatsioon, mis on ÜRO poolt loodud ametkond, edendamaks vastutsutundlikku, jätkusuutlikku ja universaalselt ligipääsetavat turismi [9].

Ökomärgis on tähis, mis kinnitab toote või teenuse keskkonnasõbralikkust. Eenamasti kindlatele põhimõtetele vastavat keskkonnamärgistus. Ökomärgisega märgistatud toode vastab rangetele kriteeriumitele, mille on koostanud valdkonna eksperdid ning mille kasutamine ning taotlemine on vabatahtlik. Ökomärgist väljastab nõ. kolmanda osapoole poolt, kes hindab toote vastavust rangetele kriteeriumitele. [10]

ÜRO (Ühinenud Rahvaste Organisatsioon, inglise keeles *United Nations, UN*) on 193 riiki hõlmav organisatsioon, loodud 24. oktoobril 1945 rahvusvahelise koostöö edendamiseks. Organisatsiooni eemärgid vastavalt põhikirjale on: rahvusvahelise rahu ja julgeoleku tagamine; riikidevaheliste sõbralike suhete arendamine ja rahvusvahelise koostöö saavutamine rahvusvaheliste majandus-, sotsiaal-, kultuuriliste ja humanitaarprobleemide lahendamisel; inimõiguste järgimise edendamine maailmas. [11]

WTTC (*The World Travel & Tourism Council*) on Maailma reisi- ja turismi nõukogu, mis asutati 1991 aastal (grupi/rühma) reisi- ja turismiettevõtete juhtide poolt, kes tundsid, et turismisektori panust majandusse ja töökohtade loomisse ei tunnustata. Nõukogu eesmärgiks on kasutada empiirilisi teadmisi, et tõsta teadlikkust turismi majanduslikust panusest; turgude laiendamine kooskõlas keskkonnanõuetega; vähendada majanduskasvu takistavaid tegureid. [12]

SISSEJUHATUS

Turismitööstus erineb teistest tööstusharudest oluliselt, sest mahud on olnud tööstuse algusaegadest saadik pidevas kasvus [13]. Välisturistide arv maailmas on suurenenud järjepidevalt: 25 miljonilt 1950. aastal, 278 miljonini 1980. aastal, 674 miljonini 2000. aastal [14] ja 1,32 miljardini 2017. aastal [15]. Aastaks 2030 on see prognoositavalt 1,8 miljardit [15]. 2016. aastal moodustasid reisimine ja turism (k.a. turismiga seotud tegevused nagu toitlustamine ja puhastusteenused) ligikaudu 10% kogu maailma sisemajanduse kogutoodangust (SKT) ja 11% maailma tööhõivest (otsene ja kaudne) [14]. Maailm ei ole enam selline üksildane planeet nagu ta oli kunagi ja ressursid, millest turismisektor majanduslikku kasu saab, on järjest ammendumas [16]. Keskkonnaprobleemid, vähenevad ressursid, kasvav konkurents ja üha odavnevad hinnad on valdkonna mõjutegurid, mis viivad alla puhkuse kvaliteedi [17].

Turismivaldkonna uurijad on juba nelikümmend aastat oma uurimustes ja artiklites käsitlenud turismiga seonduvaid sotsiaalseid ja keskkonna alaseid probleeme [18]. Algselt lükati säästva turismi idee turismiasjaliste poolt tagasi, kuna turismisektoris ei olnud rahul piirangutega, mis säästev turism seab. Taolised piirangud pärssisid turismisektori nägemuse kohaselt majanduskasvu ja arvati, et uus lähenemine ei rahulda turu vajadusi. Leiti, et säästva turismi arendamine on intellektuaalselt arrogantne, kallis, elitaarne ja tarbetu. [19] Muutused jätkusuutlikuma arengu poole tänapäeva turismitööstuses on vältimatud [17].

Järjest enam otsitakse võimalusi, kuidas hinnata turismi jätkusuutlikkust [20]. Üheks võimaluseks kontrollida ja tagada toodete või teenuste kvaliteeti ning jälgida erinevaid suundasid turismivaldkonnas on sertifitseerimine [21], mis riiklikul tasandil võib täita oma eesmärgi ka siseriikliku ettevõtete kontrollivahenditena [17]. Sertifitseerimine on hea võimalus edendada turismisektorit säästvama tarbimise suunas [22].

Turismi arengul on Euroopa majandusele jätkuv positiivne mõju, kuid prognoositavalt hakkab see aastate lõikes järjest kahanema [9]. Euroopa turismisektor vajab arenemiseks uut suunda. Sellest tulenevalt on EL loonud Läänemere piirkonnale rahvusvahelise koostööprogrammi Interreg BSR, mille raames rahastatakse Läänemere piirkonna riikide vahelist koostööd [4]. LMN on samuti loonud programmi (Project Support Facility) rahastamiseks Läänemere riikide vahelist koostööd [23]. Koostöös MTÜ Eesti Maaturismiga rahvusvahelise koostööprojekti „*From the Sustainable Development Goals towards a*

Sustainable Tourism in the Baltic Sea Region“ raames, mis keskendub Läänemere piirkonna riikide säästva turismi arengule ning mis on samuti Project Support Facility programmi alla kuuluv koostööprojekt [24], on koostatud ka käesolev bakalaureuse töö. Uurimuse eesmärk on välja selgitada parimad praktikad säästva turismi arendamises Läänemere regioonis. Käesoleva töö teema on rakendusliku ja valdkondliku tähtsusega Läänemere piirkonna säästva turismi arengu osas. Töö autor kasutas töö läbiviimisel kvalitatiivse küsitlemise meetodit, saates küsimused elektronposti teel iga riigi säästva turismi ekspertidele. Bakalaureuse töö koostamisel on kasutatud asjakohast ja erialast teaduskirjandust nii Eesti, Euroopa kui ka globaaltasandil. Bakalaureuse töös on kasutatud numbrilist viitamissüsteemi. Teoreetilises ülevaates käsitletakse säästva turismi mõistet, turismi majanduslikke ökoloogilisi ja sotsiaalseid mõjusid, säästva turismi indikaatoreid, sertifitseerimist säästvas turismis ning säästva turismi eesmärged Läänemere piirkonna riikides. Metoodikas tuuakse välja bakalaureuse töö praktilise osa käik ning tulemuste osas selle tulemid. Arutelu osas arutletakse tulemuste ja teoreetilise osa põhjal.

Suur tänu juhendajale Marika Kosele abi, asjakohase nõu ning toe eest. Samuti tänab autor kaasjuhendajat Raili Mengelit, kes oli abiks respondentide valimisel ning varustas vajalike kontaktidega. Suured tänud ka Johannes Volkmarile, kes oli abiks küsimuste struktureerimisel ja selekteerimisel. Suur tänu ka küsitlusele vastanud riikide respondentidele.

1. TEOREETILINE ÜLEVAADE

1.1 Säästva turismi mõiste

Eestikeelsed mõisteid „säästev turism“ ja „jätkusuutlik turism“, tõlgitakse inglisekeelsest terminist *sustainable tourism* [25] ning neid kasutatakse antud töö käigus sünonüümidenä.

Viimaste aastakümnete jooksul on huvi keskkonna heaolu ja kaitsmise vastu kasvanud [26] ning üha enam on hakatud rääkima jätkusuutlikkusest kui sihtkoha arengu võtmeküsimusest [27]. Norra peaministri Gro Harlem Brundtlandi juhtimisel moodustati 1983. aastal ÜRO Peaassamblee otsusega sõltumatu institutsioonina Keskkonna ja Arengu Maailmakomisjon ning seda võibki lugeda säästva arengu kontseptsiooni kujunemise alguseks [27]. Alates 1992. aastast, mil Rio de Janeirois toimunud ÜRO keskkonna ja arengu maailmakonverentsil kiideti heaks 21. sajandi globaalse säästva arengu tegevuskava (Agenda 21) aastani 2030, on jätkusuutlik turism olnud kasvav trend kogu maailmas [28].

Jätkusuutliku arengu eesmärk on leida tasakaal majanduse, sotsiaalsfääri, loodusesekkkonna ja muude eluvaldkondade vahel ning leida võimalusi, mis tagaksid täisväärtusliku ühiskonnaelu jätkumise ka tulevikus [27]. Säästev turism, mille aluseks on jätkusuutliku arengu põhimõtted, peab tagama kvaliteetse turismiteenuse või -toote ning taotlema tasakaalu sotsiaalsfääri, majanduse ja keskkonna vahel. Jätkusuutliku turismi arendamise eesmärk on kvaliteetsem turismitoode ja elukeskkond. [28] Turismi säästev arendamine loob häid võimalusi tööhõive kasvuks ja sissetulekute suurendamiseks, arvestab kohaliku inimesega, toetab kohalikku elu ega ületa piirkonna taluvuspiire nii keskkonna kui ka kohaliku kogukonna osas [29]. Säästev turism selle kõige lihtsamäs mõttes on tööstusharu, mis püüab võimalikult vähe kahjustada keskkonda ja kohalikku kultuuri, aidates samal ajal kaasa tulu teenimisele, kohaliku tööhõive kasvule ja kohalike ökosüsteemide säilimisele [30].

Keskkonna ja Arengu Maailmakomisjon on 1987. aastal raamatuna ilmunud raportis “Meie ühine tulevik” (“*Our Common Future*”) jätkusuutlikku arengut defineerinud kui arengut, mis vastab praeguste põlvade vajadustele, vähendamata tulevaste põlvade vajaduste rahuldamise võimalust [31]. Hiljem on hakatud seda sama definitsiooni nimetama tollase Norra peaminister Brundtlandi järgi ka Brundtlandi definitsiooniks.

UNWTO defineerib säästvat turismi kui turismi, mis võtab täielikult arvesse praegusi ja tuleviku majanduslikke, sotsiaalseid ja keskkonnamõjusid, pöörates tähelepanu nii külastajatele, ettevõtlusele, keskkonnale kui vastuvõtva kogukonna huvidele [9]. WTTC määratleb säästvat turismi järgmiselt: Turismi säästev arendamine rahuldab tänaste turistide ja neid võõrustavate piirkondade vajadusi. Säästev turism tähendab kõigi ressursside majandamist sellisel moel, mis võimaldab rahuldada majanduslikke, sotsiaalseid ja esteetilisi vajadusi, säilitades samas kultuurilise terviklikkuse, olulised ökoloogilised protsessid, elustiku mitmekesisuse ja elu alalhoidvad süsteemid. Säästvad turismitooted on kooskõlas kohaliku keskkonna, kogukonna ja eri kultuuridega. [30]

Definitsioone säästva turismi kohta on veel väga mitmeid, kuid kõigis definitsioonides peegelduvad ühed ja samad põhilised aspektid: jätkusuutlikkus ja integreeritus keskkonna, kohaliku kogukonna ja majanduse vahel, seega võib öelda, et jätkusuutlikkuse arendamisel on kolm põhilist aspekti [27]:

- sihtkoha toimimisest saadav majanduslik kasu;
- kohaliku kogukonna, kultuuri ja traditsioonide toetamine;
- kaitsta ja mitte kahjustada nii looduslikku kui ka traditsioonilist tehiskonda.

Kvaliteetse turismiteenuse välja arendamiseks ja külastuselamuse tõstmiseks on seega vaja leida tasakaalupunkt nende kolme omavahelises seoses oleva aspekti vahel.

1.2 Turismi majanduslikud, ökoloogilised ja sotsiaalsed mõjud

Turism on maailmas üks olulisemaid majandustegevusi, mis soodustab piirkonna arengut [20]. Samuti peetakse turismi tänapäeval üheks kiiremini arenevaks kuid ühtlasi ka keerukama struktuuriga majandusharuks. Turismitoodete -ja teenuste loomisse on kaasatud väga palju erinevaid osapooli ja ressursse ning nad koosnevad väga paljudest omavahel seotud komponentidest [27]. Turismil on nii positiivseid kui ka negatiivseid mõjusid sihtkohale. Majandustegevus avaldab tahes-tahtmata mõju nii loodusele kui ka kultuurile [32]. Tihti mõjub turism negatiivselt kohalikule keskkonnale, milleks on reisimisest tulenev saastekoormus, mis omakorda võib kahandada huviväärsuste või reisisihtkohtade atraktiivsust turistide jaoks [28]. Positiivse mõjuna võib välja tuua, et sissetulev turism suurendab piirkonna majanduskasvu, pakkudes suuremat potentsiaali töökohtade loomise toetamiseks [9] ning kohaliku tööhõive suurendamiseks. Järgnevalt on välja toodud mõned

erinevatest allikatest koondatud turismi võimalikud positiivsed ja negatiivsed mõjud (tabel 1).

Tabel 1. Turismi positiivsed ja negatiivsed mõjud [27, 33-37]

Turismi positiivsed mõjud	Turismi negatiivsed mõjud
<ul style="list-style-type: none"> • Töökohtade loomine • Sissetulek töölistele • Riigi ja kohalike omavalitsuste tulu suurenemine • Ääremaastumise vähenemine • Suurenenud tähelepanu kaitsealuste liikide ja koosluste säilitamisele • Kohalike toodete/teenuste kvaliteedi paranemine • Keskkonnajuhtimise ja planeerimise paranemine • Keskkonnateadlikuse tõus (kogukonnas ja külastajate hulgas) • Heategevus • Infrastruktuuri ja ehitsiste parendamine • Kohalike tavade, toidu, traditsioonide ja festivalide esileõstmine ja arendamine (autentsus) • Parema kultuuriline mõistmine • Uute keelte ja oskuste omandamine 	<ul style="list-style-type: none"> • Hooajalisus (tööhõive hooajaline ja/või madalad palgad; turistide hooajalisus) • Prügi ja jäätmete hulga ning müra suurenemine • Loodusressursside tarbimise tõus • Traditsioonide kadumine ja kultuuride ühtlustumine • Suurem külastuskoormus õrnade kooslustega aladele • Suurenev koosluste, liikide ja elupaikade häiring • Loodusressursside tarbimise suurenemine • Metsaraie ja maa intensiivne kasutus • Massiturism • Kommertsialiseerumine • Raskused toetustega rajatud ehitiste ülalpidamisel • Hinnad kohalikele liiga kõrged • Heitgaaside koguse suurenemine • Sihtkoha (majanduslik) sõltuvus turismist

Kokkuvõtvalt (tabel 1) selgub, et turismi positiivsed ja negatiivsed mõjud on omavahel väga tihedalt seotud. Näiteks kui turism loob juurde uusi töökohti, kuid kui sihtkohas on turism hooajaline, siis on ka töökohad hooajalised, mistõttu ei ole tööhõive piirkonnas stabiilne. Turistide arvu kasv toob sihtkohta küll majanduslikku kasu, kuid sellega seonduvalt tõusevad ka teenuste/toodete hinnad. Erinevast kultuurist turistide saabumine toob endaga kaasa erinevate kultuuride paremini mõistmise, kuid sellega võib jällegi kaasneda oht, et kohalikud võtavad välisturistide kultuuri liiga omaseks ning kaob sihtkoha kultuuriline autentsus. Turismi positiivse mõjuna keskkonnavalaselt võiks veel välja tuua üldsuse suurenenud tähelepanu kaitsealuste liikide ja koosluste säilitamisele, samas seotud negatiivse mõjuna suurenenud külastuskoormuse õrnade kooslustega aladele ja turismist tulenev suurenev koosluste, liikide ja elupaikade häiring. Nende positiivsete ja negatiivsete mõjude seostele toetudes saab olulise aspektina turismis välja tuua sihtkoha koormustaluvuse piiri mõistmise/tunnetamise.

Loodusliku keskkonna piirväärtust, mida ületades hakkab keskkonna taastumisvõime vähenema ja looduslikud ressursid hävinema nimetatakse koormustaluvuseks (*carrying capacity*) [38]. UNWTO definitsiooni kohaselt on koormustaluvus inimeste maksimaalne

arv turismisihtkohas samal ajal, põhjustamata sealjuures piirkonna füüsilise, majandusliku ja sotsiaalse kvaliteedi vähenemist ja külastusrahulolu langust [39]. Üksikasjalikumalt on koormustaluvust defineerinud 1995. aastal Hunter, kes jagas selle nelja kategooriasse [40]:

- 1) füüsiline (ökoloogiline) koormustaluvus – teatud piirmäär, mille ületamisel hakkavad ilmnema keskkonnaprobleemid;
- 2) psühholoogiline koormustaluvus – külaliste rahulolu piirmäär, mille ületamisel turistid hakkavad alternatiivseid sihtkohti otsima;
- 3) sotsiaalne koormustaluvus – kohaliku kogukonna taluvuspiir, mida nad on võimelised taluma, enne kui piirkonda külastavad turistid neid häirima hakkavad;
- 4) majanduslik koormustaluvus – taluvusvõime vastu võtta turismiga seotud tegevusi, ilma et see hakkaks häirima või välja tõrjuma kohalikku majandustegevust.

Kõige selgemini saab määratleda ökoloogilist koormustaluvust. Ökoloogiline koormustaluvus on ületatud siis, kui kooslus ei suuda enam ise taastuda või kui taastumine on võimalik vaid väga pika perioodi jooksul. Palju raskemini jälgitav on kohaliku sotsiaalse taluvuse piir, mis tekib kui turism mõjutab negatiivselt kohalikku eluviisi või tekitab kohalike elanike seas vastumeelsust ning kui sihtkoha turismielamuse väärtus kahaneb turistide endi rohkuse tõttu on ka psühholoogiline taluvuspiir ületatud. [32] Turismi seisukohast on oluline silmas pidada ka Hunteri [40] poolt välja toodud majanduslikku koormustaluvust. Kohalikku majandust tõrjuma hakkava väljastpoolt korraldatud turismitegevusega on kohalik majanduslik koormustaluvus ületatud.

Eesti turismisektori näitajad arenevad samuti tõusvas trendis. 2017. aasta oli EASi sõnul Eesti turismisektorile ajaloo parim aasta ja juba kaheksandat aastat järjest jõudis välis (5%)- ja siseturistide (9%) arv kokku uue rekordini ning turismisektor teeb ühiselt koostööd, et see number kasvaks 2018. aastal veelgi [41]. Statistikaameti andmetel peatus 2017. aastal Eesti majutusettevõtetes 3,5 miljonit turisti, mis on 7% rohkem kui 2016. aastal. Siseturiste oli ligi 1,39 miljonit, välituristide arv oli 2,15 miljonit. Majutusettevõtete teenuseid kasutanud välituristidest 72% tuli Eestisse puhkama, 21% oli tööreisil ning ülejäänutel oli Eesti külastamiseks muu põhjus. Eesti elanikest oli puhkuseraisil 64% ja tööreisil 23%. [42] Turismisektori osa Eesti majanduse SKT-st 2017. aastal oli 7% [43]. Arvestades asjaolu, et Eesti turismisektor soovib jätkuvat kasvu, peab mõtlema, kui suur on Eesti kui (turismi) sihtkoha ökoloogiline, sotsiaalne ja majanduslik koormustaluvus turimimahtude jätkuval kasvamisel.

Majanduslikult on kasulik olla turismialaselt populaarseks sihtkohaks, kuid kui turism hakkab ületama ökoloogilist, psühholoogilist, sotsiaalset või majanduslikku taluvuspiiri,

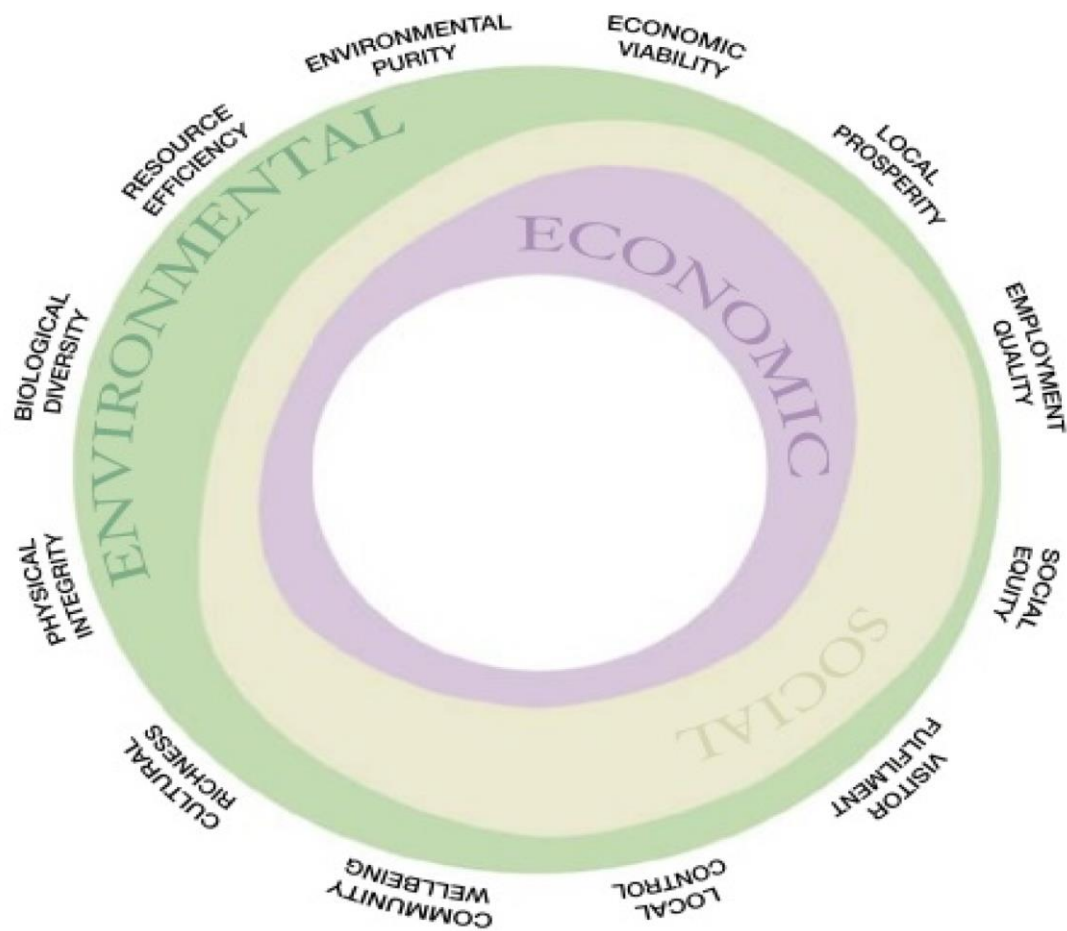
mõjub see pikemas perspektiivis negatiivselt kohalikule kogukonnale, keskkonnale ning sihtkoha mainele. Tänapäeval on ka tarbijad palju rohkem kursis turismisektori poolt tulenevatest kahjudest sihtkohale, otsides uudseid elamusi, samal ajal võimalikult vähe sihtkohta negatiivselt mõjutades [35]. Kogu turismisektor peab tegema koostööd, et turism oleks jätkusuutlik. Suurimaks väljakutseks on leida tasakaal omavahel seotud eesmärkide vahel nii, et üks ei oleks teistest tähtsam või vähemtähtsam [27], kuid leidub ka neid, kes usuvad, et tasakaalu nende aspektide vahel ei olegi võimalik leida ja majandusel ei saagi üldse olla positiivset mõju loodusele [32].

1.3 Säästva turismi indikaatorid

Miinimumnõuded (jätkusuutlikkuse tagamiseks) turismis peavad olema seadusjärgsed ja reguleeritud. Oluline on, et olemas on vähemalt üldised keskkonna- ja jätkusuutlikkuse standardid, lisaks võib neid luua spetsiifilisemaid. Neid võib aluseks võtta määruste ja/või juhiste koostamisel ning teabe kogumisel turismi mõjude hindamiseks. Kasutada võib ka laiahaardelisemaid standardeid, et kehtestada suuniseid ja vabatahtliku sertifitseerimise ja märgistamise kriteeriume. [44] Uuringud on välja selgitanud võimalikud indikaatorid, mille abil üht või teist kahjustust või arengut kindlaks määrata [32]. Turismi säästva arengu näitajate kindlaksmääramine eeldab kokkulepet üldiste mõistete ja globaalse raamistiku mõistmise kohta [45]. Esimeseks oluliseks sammuks siinjuures on asjakohaselt määratlada ja raamistada jätkusuutlik turism, mida oleks võimalik kohaldada võimalikult hästi vastavalt sihtkohale. Alles siis on võimalik mõõta turismi jätkusuutlikku arengut.

Esimesed olulised jõupingutused ülemaailmselt kohaldatavate ja asjakohaste määratluste ning säästva turismi raamistiku kehtestamiseks koostati UNEP ja UNWTO poolt 2000 aastate alguses. Selle tulemusena valmis 2005. aastal viitedokument: *“Policies and Tools for Sustainable Tourism - A Guide for Policy makers”*. Dokumendis oli välja toodud 12 säästva turismi aktuaalset eesmärki ja nende seos kolme põhilise valdkonnaga, millele säästev turism toetub (joonis 1). [45]

Joonis 1. Säätva turismi eesmärkide ja kolme põhivaldkonna omavaheline seos [45].

Kuigi dokument oli suunatud peamiselt sihtriikide valitsustele ja kohalikele omavalitsustele, pakub see ikkagi kõigile turismiasjalistele lihtsat raamistikku. Tuleb vaid vastavalt sihtkohale täpsustada kvalitatiivsed ja kvantitatiivsed näitajad. [45] Arengunäitajate puhul on kõige olulisem lähtuda meetme eesmärgist ning indikaatorite põhjal teha järeldused ning plaan edasiseks arenguks. Näiteks kui meetmeks on Eesti kui reisisihtkoha tuntuse suurendamine, sealhulgas ka siseturismi edendamine, siis meetme eesmärgiks on, et Eesti on rahvusvahelistel sihtturgudel tuntud ja kodumaal hinnatud reisisiht. Arengunäitajad mida selle eesmärgi puhul saab jälgida on [46]:

- Indikaator 1- Eesti kui reisisihtkoha maine võrreldes varasemaga on oluliselt paranenud (näiteks FutureBrand poolt koostatavas Country brand tourism index'is 2 tõusnud 2012. a 36. kohalt 2020. aastaks 25. kohale)
- Indikaator 2- Ööbimiste arv on kasvanud (näiteks 3 026 758 ööbimiselt 2012. aastal 3 987 000 ööbimiseni 2020. aastaks)
- Indikaator 3- Siseturistide ööbimiste arv majutuskohades on kasvanud (näiteks 1,72 miljonilt 2012. aastal 2,1 miljoni ööbimiseni 2020. aastaks)

Indikaatorite põhjal saab järeldada 2020. aastal, kas eesmärk on täidetud. Hilisema analüüsi põhjal saab otsustada, kas eesmärgi saavutamiseks tehtu oli piisav ning seada uued eesmärgid ning vajadusel muuta strateegiaid, saavutamaks uus eesmärk.

Euroopa Komisjon on keskendunud turismi jätkusuutlikule juhtimisele, soovitakse olla teadlikud turismiressursside piiridest ja mahtudest ning soodustada omalt poolt sellist turismi arendamist, kus vahetu majandusliku, keskkondliku ja sotsiokultuurilise kasu optimeerimine tasakaalustab Euroopa turismimajanduse tuleviku tagamise pikas perspektiivis. Selle tulemina käivitas Euroopa Komisjon 2013. aastal Euroopa turismi indikaatorite süsteemi (ETIS), eesmärgiga pakkuda välja mõõtmis- ja seirevahendeid sihtkohtadele, kes soovivad rakendada säästva majandamise lähenemisviisi ja edendada oma jätkusuutlikkust. Süsteem on kavandatud vahendina, mida mis tahes sihtkoht saab vabatahtlikult kasutusele võtta ja rakendada ilma eriväljaõppeta. Põhiindikaatoritena on käsiraamatus välja toodud järgnevaid arengunäitajaid [47]:

1) Sihtkoha juhtimise indikaatorid (Aitavad kaasa jätkusuutlikule turismijuhtimisele sihtkoha tasandil)

- Säästva turismi riiklik poliitika
- Säästva turismi juhtimine turismiettevõtetes
- Kliendi rahulolu

2) Majandusliku väärtuse indikaatorid (Majandusliku väärtuse indikaatorid aitavad jälgida turismi panust sihtkoha majanduslikku jätkusuutlikkusse)

- Turismi vool (maht ja väärtus) sihtkohas
- Turismiettevõtete tulemused
- Tööhõive maht ja kvaliteet
- Ohutus ja tervis
- Turismi tarneahel

3) Sotsiaalse ja kultuurilise mõju indikaatorid (Sotsiaalse ja kultuurilise mõju indikaatorites keskendutakse turismi mõjule elanikele ja sihtkoha kultuuripärandile)

- Ühiskondlik/sotsiaalne mõju
- Sooline võrdsus
- Võrdsus/ligipääsetavus
- Kultuuripärandi, kohaliku identiteedi ja väärtuste kaitse ja tugevdamine

4) Keskkonnamõjude indikaatorid (Keskkonnamõjude indikaatorites keskendutakse elementidele, mis on sihtkoha looduskeskkonna jätkusuutlikkuse jaoks kriitilise tähtsusega)

- Transpordi mõju vähendamine
- Kliimamuutused
- Jäätmete sorteerimine
- Reoveekäitlus
- Veemajandus
- Energiakasutus

5) Maastiku ja bioloogilise mitmekesisuse kaitse (Kaitsealad on sihtkoha turismitoote põhiväärtus. Suur bioloogiline mitmekesisus aitab tagada looduslike alade jätkusuutlikkust, parandab sihtkoha mainet ja meelitab ligi turiste. Selles meetmes rõhutatakse maastiku- ja bioloogilise mitmekesisuse kaitse investeerimise tähtsust ja turismisektori rolli selle protsessi toetamises)

- Valguse ja müra kontrollimine
- Suplusvee kvaliteet

Need indikaatorid on kohaldatud Euroopa Komisjoni poolt spetsiaalselt Euroopa riikide jaoks, kuid sellegipoolest peab iga turismi sihtkoht Euroopas (või soovi korral ka mujal) välja selekteerima, mis on just nende puhul sobivad arengunäitajad, mida saab kasutada jätkusuutliku turismi arengu hindamisel [47].

1.4 Säästva turismi toodete/teenuste sertifitseerimine

Käesoleval ajal on suur huvi mõõta turismi üldiselt ja eriti turismi jätkusuutlikkust [20]. Turismiarenduse peamiseks prioriteediks on erinevate külgetõmbegurite arendamine sihtkohas. Oluline on, et sihtkoht vastaks turistide ootustele ja rahuldaks nende vajadusi ja soove. Juba 10 aastat tagasi oli turismialaste uurngute põhjal selge, et tollaste turistide ootused, vajadused ja soovid erinevad oluliselt kümnete aastate taguse külastaja omadest. [27] Kaasajal on need tõenäoliselt veelgi teisenenud. Siiani on tarbijatel olnud keeruline teada, kas turismissihtkohtade ökoloogilise ja jätkusuutliku toote nõuded põhinevad tõendatud alustel. Seetõttu on turismitööstus välja töötanud meetodid nende objektiivseks mõõtmiseks märgiste kujul. [20] Säästva turismi sertifitseerimine on üks esimesi süsteeme (kui mitte esimene), et integreerida säästva turismi põhielemente, analüüsida häid majandamistavasid, teenuste keskkonnaalaseid ja sotsiaalseid mõjusid ning kliendipoolset tootekuvandi tajumist ja pakutava teenuse kooskõla teenusepakkuja poolt reklaamitava [48]. Turismivaldkonnas on märgised võimaluseks jälgida erinevaid suundasid ning kontrollida ja tagada toote või teenuse kvaliteeti [21]. Kuna väiksetel sihtkohtadel on oma kvaliteedimärgiseid keeruline välisturgudel turundada, võivad märgised olla üldse mitte suunatud välisturule ning täita eesmärki hoopis siseriiklike ettevõtete kontrollivahenditena [17]. Märgistamist turismis on käsitletud ka kui võimalust edendada turismisektorit säästvama tarbimise suunas [22]. Sertifikaatide kasutamise kaudu on toodetel või teenustel võimalik kujundada ka sihtkoha mainet [21].

Sertifitseerimisprogrammid on vabatahtlik vahend, mis eeldab turu huvi eetiliste tootmisviiside ja turu läbipaistvuse vastu. Märgise eesmärk on kehtestada vabatahtlikud standardid ning sertifitseerida need, kes seda soovivad ja nõuetele vastavad. [20] Märgis näitab, et toode vastab mingisugustele kindlatele kriteeriumitele, mis on vastava märgise saamise eelduseks [49], lisaks aitab kvaliteedimärgiste kasutamine tarbijatel paremini mõista toote või teenuse olemust [50]. Tänapäeva turistid soovivad uskuda, et nad reisivad ning tarbivad jätkusuutlikult ning seetõttu peab jätkusuutliku turismi märgis olema väga hästi eristatav ja selle olemus tarbija jaoks väga lihtsasti mõistetav [20].

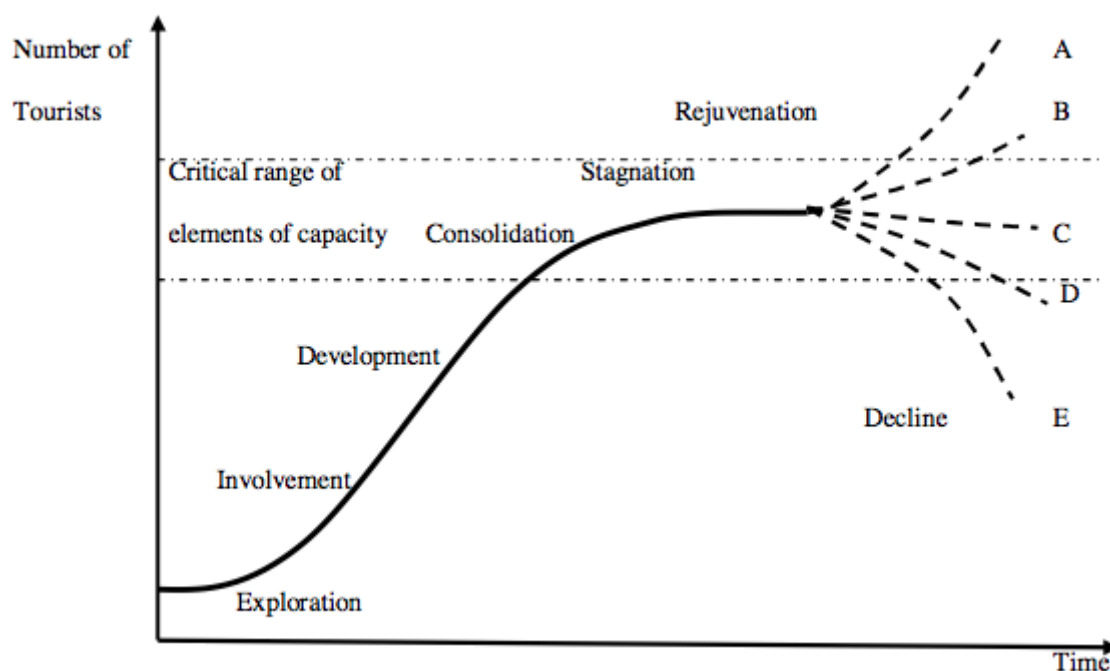
Globaalselt on märgiseid väga mitmesuguseid ja see tekitab tarbijas segadust [51]. Osa kvaliteedimärgistest on ka nn. rohepesu vahenditeks (Rohepesuks nimetatakse olukorda, kus ökomärgis on antud mingile tootele või teenusele, mis peaks olema säästva arengu põhimõtteid järgiv, aga tegelikult ei ole) [17]. Mis teeb tarbija ka kvaliteedimärgiste osas skeptiliseks ning aksepteeritakse pigem laialdasemalt tunnustatud märgiseid. Laialdane jätkusuutliku turismi kvaliteedimärgise tuntus annab sertifitseeritud ettevõttele otseseid eeliseid (vähendatud kulud enese reklaamimisele, suurenenud hõivatus ning parem maine) pakkudes kohalikele elanikele olulisi keskkonnavalendeid ja sotsiaalseid tagatisi [48] ning turistidele kindlust teenuse/toote kvaliteedist. Arendada tuleb ühte konkreetset kvaliteedimärgist ning ühe kindla süsteemi järgi, sest mitmed erinevad süsteemid tekitavad segadust nii klientides kui ka valdkonnas üldiselt ja lisaks ei ole väikesel sihtkohal mõtet mitme kvaliteedisüsteemiga tegelda [17]. Kui kvaliteedimärgis on tuntud ja tunnustatud, siis annab see tarbijale kindlustunde, et teenus või toode on vastavuses teenusepakkuja poolt väidetavaga. Säästva turismi märgiste üks roll on olla ettevõtetesisesese kvaliteedi tõstmise vahendiks ja arengumootoriks. Üksteisega positiivselt konkureerides tõuseb elamuste kvaliteet ja suurenevad firmade pingutused pakkuda paremat toodet [17].

1.5 Säästva turismi eesmärgid Läänemere piirkonna riikides

Euroopa on UNWTO sõnul 2017. aasta andmete põhjal kõige külastatum turismipiirkond maailmas ning potentsiaalselt on ka järgnevatel aastakümnetel turismi arengul Euroopa majandusele jätkuv positiivne mõju, kuid väidetavalt hakkab see siiski aasta-aastalt

vähenema [9]. R.W. Butleri TALC (*The Tourism Area Life Cycle*) mudel (joonis 2) turismisektori sihtkohtade kasvu kulminatsioonist illustreerib sellist olukorda kõige paremini. TALC mudel näitab mingi piirkonna turismi arengujärku, kus aeg (*Time*) ja turistide arv (*Number of Tourists*) on omavahel sõltuvuses ning kui turismipiirkonna kasv maksimumini jõuab, ei ole edasine kasv enam võimalik ja vajalik on muutus. Kõvera abil on joonisel 2 visualiseeritud, kuidas piirkonna turismisektor jõuab oma arengu maksimaalsesse kasvufaasi. misjärel ootab sektori arengut ees 5 erinevat stsenaariumi. Nendeks on [52]:

- 1) noorenev kasv (Rejuvenation, A)
- 2) vähendatud kasv (Reduced growth, B)
- 3) stabiliseerumine (Stabilisation, C)
- 4) aeglane langus (Decline, D)
- 5) kohene ja kiire langus (Immediate decline, E)

Joonis 2. TALC (*The Tourism Area Life Cycle*) mudel [52].

Kuidas edasine areng toimub, oleneb sellest, kas ollakse teadlikud sellest, kuhu on jõutud, kas jõutakse end piisavalt kiiresti positsioneerida ja milliseid valikuid piirkonna turismiasjalised teevad [52].

Euroopa turism on samuti olukorras, kus sektor vajab arenemiseks uut suunda. Euroopa Liidu turismi konkurentsivõime edendamiseks on juba 2010 aastal (misjuures dokumendi

aegumiskuupäevaks on märgitud 9999 aasta viimane päev) Euroopa Komisjon vastu võtnud turismi tegevuskava, kus on selgelt välja toodud neli eesmärki, millele Euroopa Liidu turismipoliitika keskendub [21]:

- 1) Edendada Euroopa turismisektori konkurentsivõimet;
- 2) Edendada jätkusuutlikku, vastutustundlikku ja kvaliteetset turismi;
- 3) Euroopa maine ja nähtavuse tõstmine säästvate ja kvaliteetsete turismisihtkohtade kogumina;
- 4) Kasutada turismi arendamiseks Euroopa Liidu finantspoliitikat ja -instrumente senisest tõhusamalt.

Eelnevalt välja toodud turismi tegevuskava eesmärkide põhjal on selge, et Euroopa on võtnud turismisektori edasiseks arenguks kindla suuna säästva turismi näol, soovides samal ajal siiski edendada Euroopa, kui turismi sihtkoha populaarsust. Osana Euroopast arendab seesugust turismipoliitikat ka Läänemeremaade piirkond oma LMN poolt loodud Läänemere piirkonna makroregionaalse koostöö raames. Agenda 21 raames on vastu võetud ka eraldi arengukava Läänemereregioonile- *Baltic 21 (An Agenda 21 for the Baltic Sea Region)*. Arengukavas on välja toodud, et Läänemeremaades peaks kehtestama säästvat arengut ja turismi käsitlevad õigusaktid (näiteks rannikukoodid ja HELCOMi soovitused, ruumiline planeerimine ja maakasutus). Samuti on dokumendis välja toodud, et turismialaselt on üldiseks eesmärgiks saavutada ühtne arusaam säästva turismi nõuetest Läänemere piirkonnas. Turismisektori eesmärkides on arengukavas viidatud jätkusuutlikkuse kolmele põhielemendile (keskkonnale, majandusele ja inimestele) [53]:

- 1) Loodusliku - ja tehismaastiku hea säilitamine puhkeaja kvaliteedi tagamiseks ning looduse, kultuuri ja kogukonna integreerimiseks;
- 2) Turismiettevõtete konkurentsivõimelise kvaliteedi edendamine ja säilitamine;
- 3) Rahuldavate sotsiaalsete tingimuste loomine turistidele ja kohalikele elanikele.

LMN Läänemere-äärsete riikide pikaajalised prioriteedid vaadati läbi 2014. aastal ja need toetavad selgesõnaliselt turismi jätkusuutlikku arengut, tugevdades turismialast koostööd Läänemere piirkonnas ja ühist turismi arendamist. 2015. aastal võeti vastu Agenda 2030 ja säästva arengu eesmärgid ning 2016. aastal kinnitasid Läänemere riigid taas oma ühist soovi keskenduda Läänemere piirkonna jätkusuutlikkuse arendamisele. Ühtlasi käivitati projekt "*From the SDGs towards a Sustainable Tourism in the BSR*", mis peaks olema vaid esimene ametlik samm, et turismisektori jätkusuutlikkust veelgi süsteemsemalt arendada. Projekti käigus soovitakse välja selgitada Läänemeremaade säästva turismi hetkeolukord, millesse annab oma panuse ka käesolev bakalaureusetöö. Samuti on projekti eesmärgiks tuvastada

puudused, erinevused ja parimad praktikad säästvas turismis, et välja pakkuda paremaid lahendusi edasiseks arenguks. [24]

2. MATERJAL JA METOODIKA

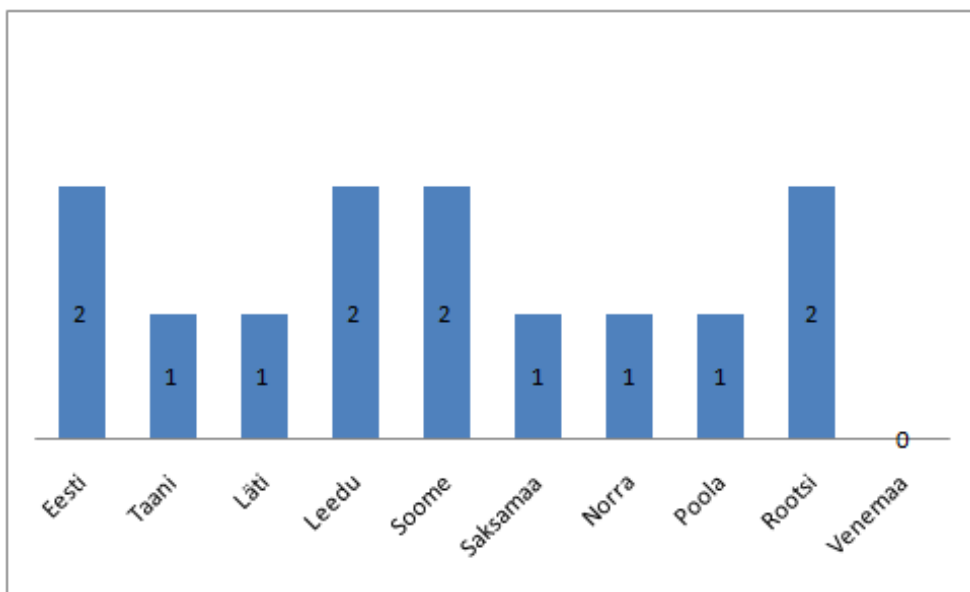
Töö eesmärgiks oli välja selgitada parimad praktikad säästva turismi valdkonnas Läänemere piirkonna üleselt. Uurimustöö metoodikaks valis töö autor kvalitatiivse küsitluse. Parimate praktikate väljaselgitamiseks koostas töö autor intervjuu küsimused. Ankeetküsitluse jaoks kasutati Google Forms keskkonda. Küsimuste koostamisel kasutas töö autor Project Support Facility koostööprojekti „*From the Sustainable Development Goals towards a Sustainable Tourism in the Baltic Sea Region*“ individuaalse ankeetküsitluse küsimustiku küsimusi, kuid need selekteeriti ja neid kohandati nii, et need annaks sisendi käesoleva uurimustöö eesmärgi väljaselgitamisel, mille tulemus on üks osa sellest projektist. Kontaktid, kellele küsimustik saata, sai töö autor oma töö kaasjuhendaja MTÜ Eesti Maaturismi tegevjuhi Raili Mengeli käest. Küsimustik saadeti viiekümnele kontaktile, kes osalesid projekti „*From the Sustainable Development Goals towards a Sustainable Tourism in the Baltic Sea Region*“ töörühmas Turkus. Kõik valitud respondendid on seotud säästva turismi arendamisega oma riigis ning Läänemere piirkonna üleselt ning on võtmeisikuteks, kes esindavad laiemaid gruppe ja on oma ala eksperdid. Google Formsis koostatud ankeetküsitluse link saadeti kümne Läänemere riigi (Eesti, Saksamaa, Poola, Läti, Leedu, Soome, Rootsi, Norra, Taani ja Venemaa) intervjuueritavatele 03.04.2018 elektronposti teel ning vastuseid oodati hiljemalt 16.04.2018. Küsimused koostati inglise keeles (lisa 1) ja olid jagatud kolme blokki: esimese bloki küsimused käsitlesid jätkusuutliku turismi poliitikaid ja strateegiaid, teise bloki küsimused olid esitatud jätkusuutliku turismiga tegutsejate ja võrgustike kohta ning kolmanda bloki küsimused hõlmasid jätkusuutliku turismi tooteid ja teenuseid. Küsimusi oli kokku 16. Töö sisulises osas on intervjuude vastused koondatud kokkuvõtvalt tabelitesse ning riigiti on rohkem kui ühe vastaja korral vastused summeeritud. Kuna tegu oli kvalitatiivse küsimustikuga ning küsimustik saadeti iga riigi oma ala ekspertidele, kellelt oodati võimalusel küsimustiku jagamist teiste ekspertidega, siis oli eesmärgiks saada vähemalt üks vastus igast riigist. Saadud vastused koondati, analüüsiti ning nende põhjal koostati bakalaureuse töö tulemuste osa tabelid. Info, mis jäi vastajate poolt puudulikuks otsis töö autor ise juurde.

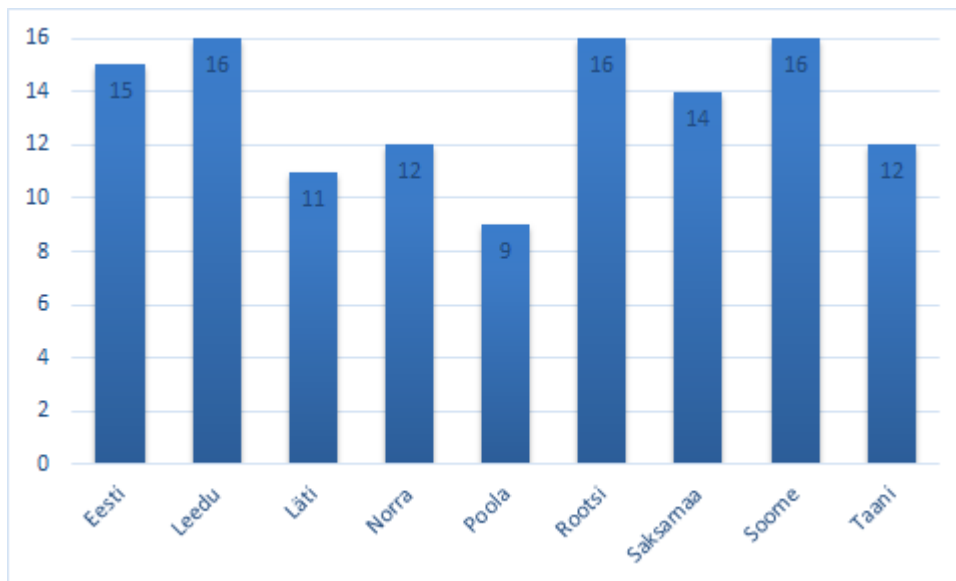
3. TULEMUSED

3.1 Küsitlusele vastanud Läänemere piirkonna riigid

Küsimustikule vastati üheksast riigist, Venemaalt vastuseid ei saadud (joonis 3). Antud töös edaspidiselt intervjuusid kokkuvõtvatelt joonistelt Venemaa respondentina puudub ning seetõttu ei käsitleta ka töö raames Venemaad, kuigi ka venemaa kuulub Läänemere piirkonna riikide hulka. Eestist, Leedust, Soomest ja Rootsist vastasid saadetud küsimustikule kaks eksperti, ühe eksperdi vastusega jäid Taani, Läti, Saksamaa ja Poola.

Joonis 3. Säästvat turismi käsitlevale küsimustikule vastanud ekspertide arv riigiti Läänemere piirkonna riikides.

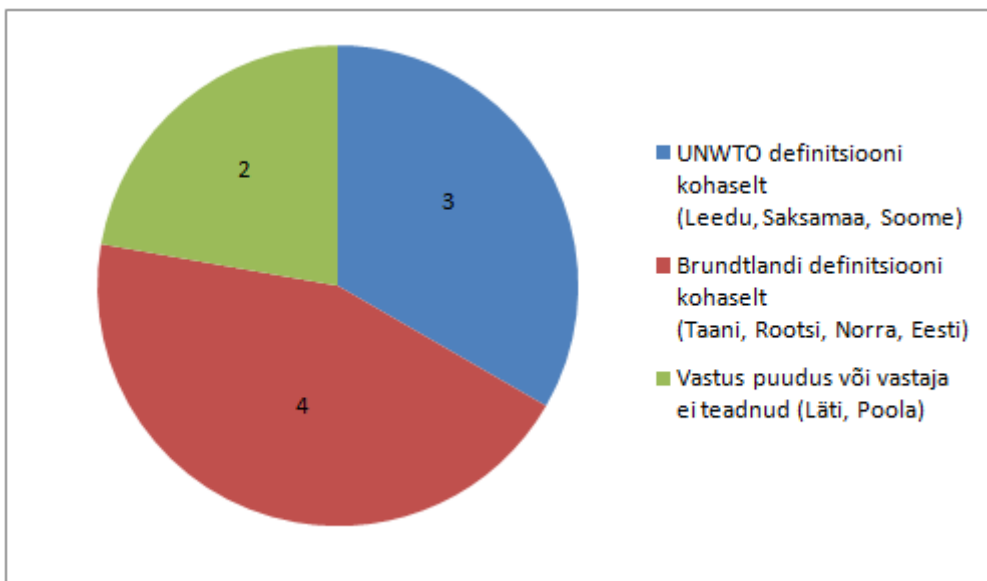

Joonis 4. Küsimustikus vastatud küsimuste arv riigiti Läänemere piirkonna riikides (vastused summeeritud riigiti).

Respondendid ei vastanud kõigile küsimustiku küsimustele, joonis 4 kajastab arvestatavate vastuste arvu erinevate riikide vastajate poolt. Mitte vastatuks on arvestatud vastused, mis puudusid või kui vastaja ei osanud küsimusele vastata. Riikidest, kus vastajaid oli kaks (joonis 3), on ka enamused küsimused saanud vastused. Ühe respondendi puhul on riigist saadud info jäänud kesisemaks.

3.2 Säästva turismi poliitikad ja strateegiad Läänemere piirkonna riikides

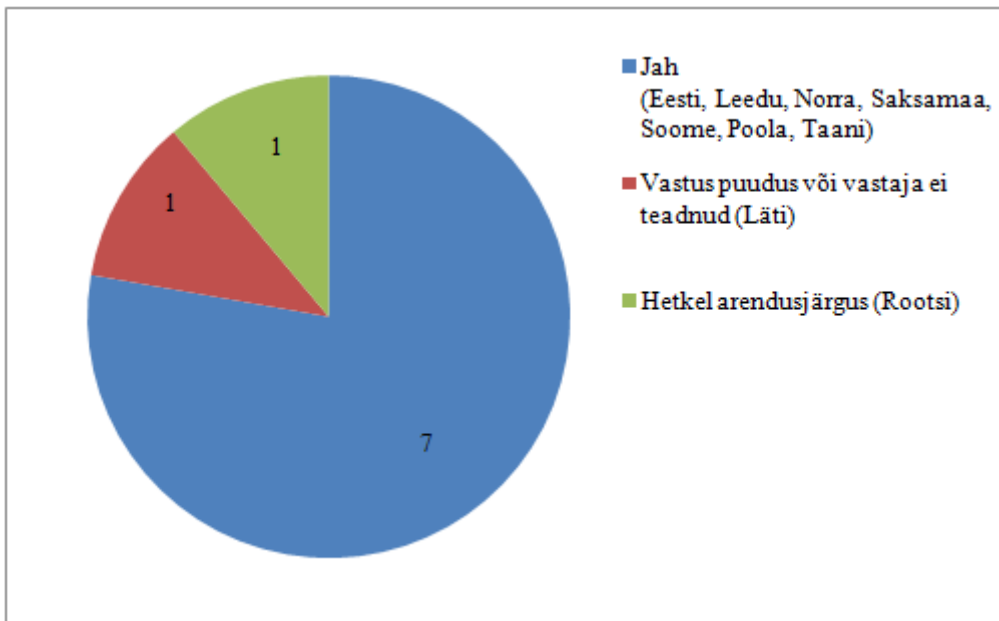
Bakalaureuse töö puhul oli oluline esmalt välja selgitada, kas kõigis projektis osalevates riikides on säästva arengu mõiste defineeritud üheselt, mistõttu küsimustiku kõige esimeseks sisuliseks küsimuseks oli, kuidas on antud riigis defineeritud säästev areng. Küsitlusele vastanud Läänemere piirkonna riikide vastused on joonisel 5 ning on summeeritud riigi põhiseadusest.

Joonis 5. Jätkusuutliku arengu mõiste definitsioon Lääneme piirkonna riikides (vastused summeeritud riigiti).

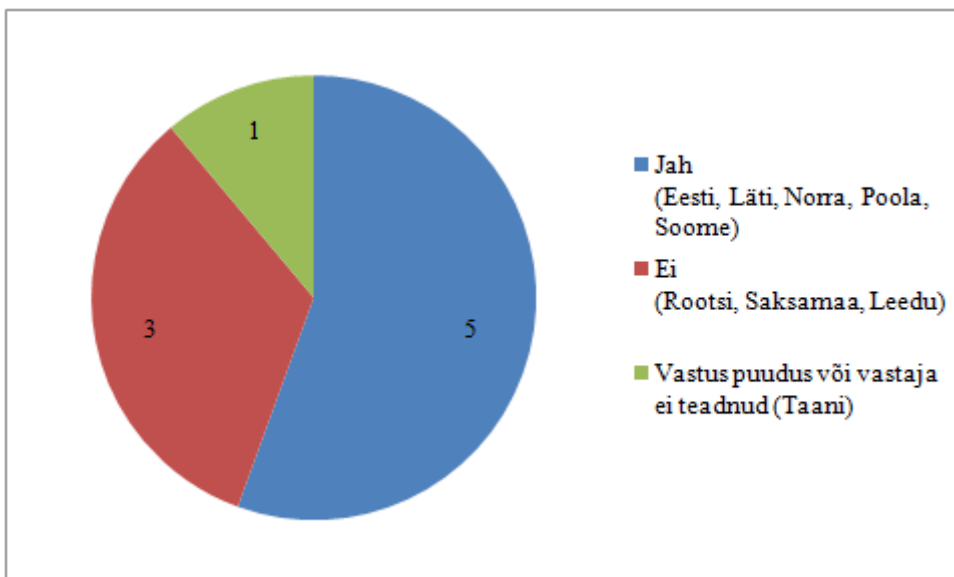
Vastanud riikidest määratlesid UNWTO sõnastuse järgi säästvat turismi kolm riiki (Leedu, Saksamaa, Soome). Üks Soome respondentidest mainis oma vastuse juures lisaks ära ka asjaolu, et samuti on turismi seisukohast tema meelest väga oluline kultuurilise vastutuse aspekt, kuid see ei ole ametlikus definitsioonis ei Soomes ega ka globaalselt. Brundtlandi definitsiooni kohaselt defineerisid säästvat turismi neli riiki - Taani, Rootsi, Norra ja Eesti, misjuures Taani respondent mainis, et neil ei ole küll üht kindlat ametlikku definitsiooni, kuid enim kasutatakse siiski Brundtlandi definitsiooni. Kahel riigil, Lätil ja Poolal vastus puudus või respondent ei osanud küsimusele vastata.

Piirkondlik ja/või üleriigiline strateegia jätkusuutliku turismi arendamiseks on olemas üheksast vastanud riigist seitsmes - Eestis, Leedus, Norras, Saksamaal, Soomes, Poolas ja Taanis (joonis 6). Läti respondent ei teadnud ning üks Rootsi respondentidest vastas, et neil on hetkel väljatöötamisel piirkondliku turismi arendamise strateegia.

Joonis 6. Piirkondliku ja/ või üleriigilise strateegia olemasolu jätkusuutliku turismi arendamiseks Läänemere äärsetes riikides (vastused summeeritud riigiti).

Rohkem kui pooltes Läänemere riikides turundatakse erinevates kommunikatsioonivahendites jätkusuutlikke turismitegevusi üldsusele (joonis 7).

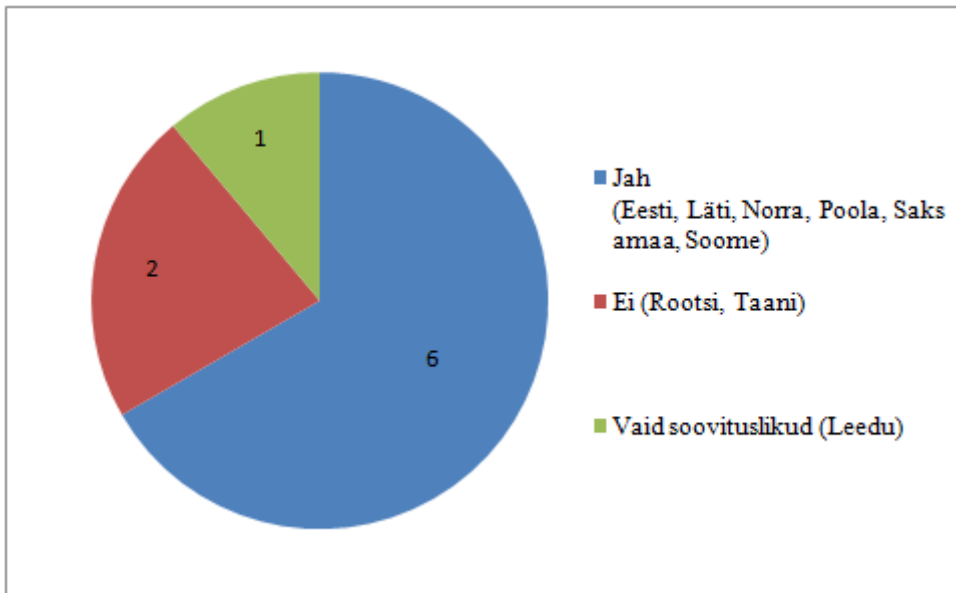

Joonis 7. Jätkusuutlike turismitegevuste turundamine erinevates kommunikatsioonivahendites Läänemere piirkonna riikides (vastused summeeritud riigiti).

Jätkusuutlikke turismitegevusi tuuakse erinevates kommunikatsioonikanalites tarbijale esile viies riigis üheksast. (Eesti, Läti, Norra, Poola, Soome). Eestis on visitestonia.com

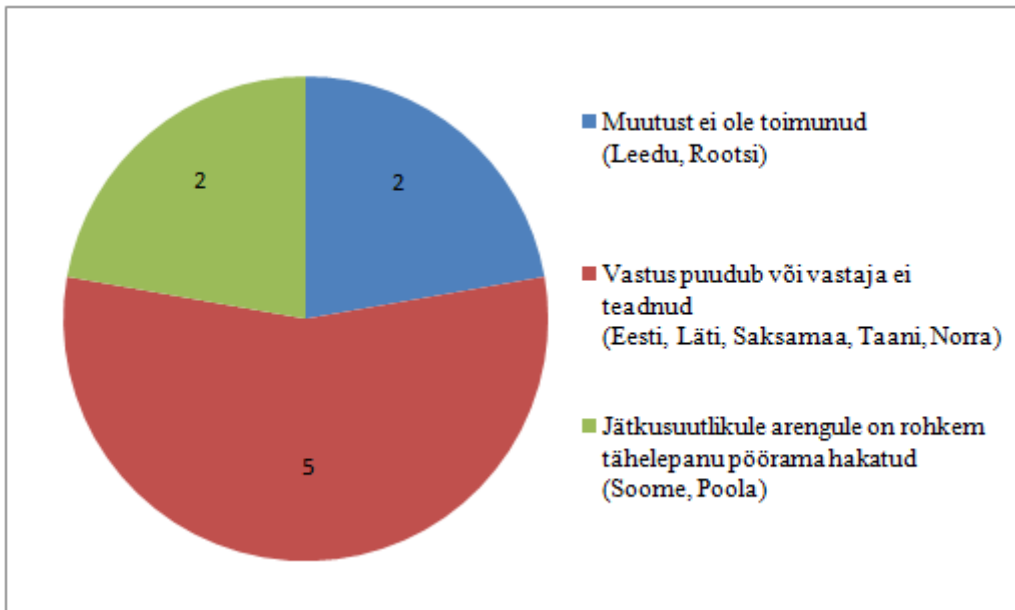
veebilehel eraldi välja toodud Eesti oma ökomärgist (EHE) omavad ettevõtted ning ka Green Key märgis on sel veebilehel välja toodud. Lätis on samuti riiklikut ökomärgist Green Certificate märgist omavate ettevõtete juures see eraldi välja toodud celotajs.lv veebilehel. Norra respondendi sõnul on neil jätkusuutlik areng esile tõstetud Innovation Norway poolt omistatava märgise (Norway Sustainable Destination) kaudu. Soome respondentide vastustest selgub, et ka neil, sarnaselt mõne eelnevalt mainitud riigiga tõstetakse jätkusuutlikkust esile rahvusvahelisel visitfinland.com veebilehel ning ka mõningate ettevõtete endi veebilehekülgedel. Poola respondendi sõnul neil kasutatakse jätkusuutlikkuse turundamist, kuid pigem koostöös omavalitsuste ja organisatsioonidega, kellega nad koostööd teevad. Eraldi ei kuvata vastajate väitel jätkusuutliku turismi ettevõtteid Rootsis, Saksamaal ja Leedus. Üks Leedu respondentidest lisas, et jätkusuutlikkus muutub küll järjest trendikamaks, kuid eraldi kommunikatsioonivahendites seda hetkel kuskil esile tõstetud ei ole. Teine Leedu vastaja tõi välja, et neil on siiski olemas suunised jätkusuutliku turismi arendamiseks. Saksamaal on sealse respondendi sõnul jätkusuutlikkus pigem integreeritud kujul, kui eraldi erinevates kommunikatsioonivahendites välja toodud. Rootsi respondentide sõnul on jätkusuutlikkus eraldi hetkel välja toodud vaid ökoturismi veebilehtedel, kuid nad juhinduvad jätkusuutlikkusest oma uues riiklikus arengukavas. Taani respondendilt vastust ei saadud.

Rootsi ega ka Taani respondendi sõnul ei oma need riigid jätkusuutliku turismi mudelit (Joonis 8), mis oleks eraldi suunatud ettevõtetele, piirkondadele või DMO-dele. Leedu respondendid ei ole samuti teadlikud, et neil oleks kindlaid jätkusuutliku turismi mudeleid, mis oleks spetsiaalselt eelpool mainitud sihtgruppidele suunatud, ühe respondendi sõnul on neil vaid seesugused soovitusel. Ülejäänud kuus riiki omasid mõningaid kindlaid jätkusuutliku turismi mudeleid, millest enamik toimisid väidetavalt (öko)märgistena.

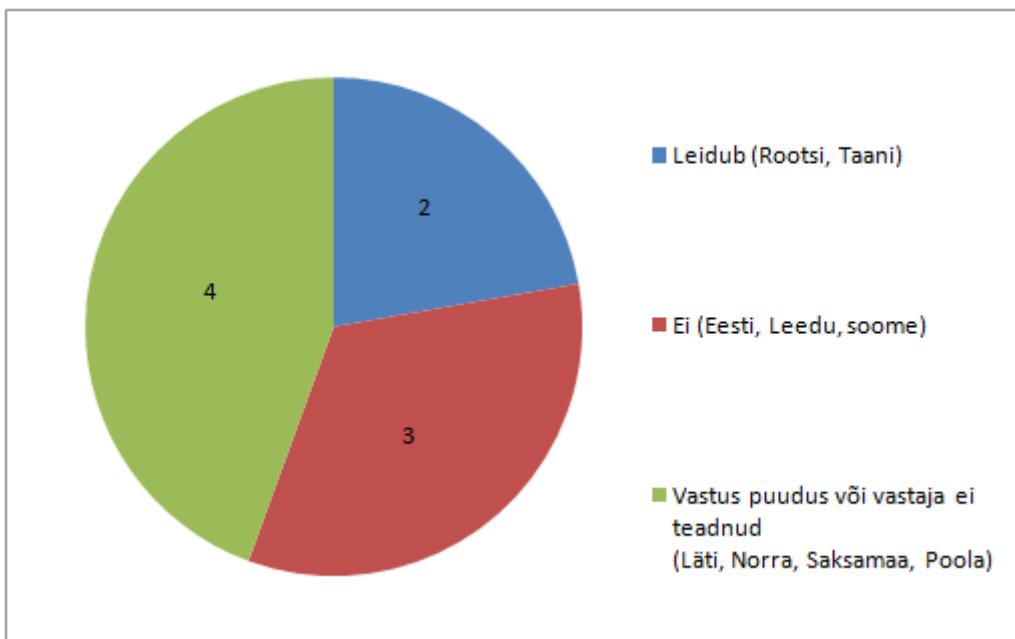
Joonis 8. Turismi jätkusuutlikkuse mudeli olemasolu ettevõtetele, piirkondadele ja/või DMO-dele Läänemere piirkonna riikides (vastused summeeritud riigiti).

Jooniselt 9 võib näha, et turismi arengule jätkusuutlikuma turismi suunas on pärast Läänemerepiirkonna regionaalprogrammi (Interreg BSR) käivitamist hakatud rohkem tähelepanu pöörama Soomes ja Poolas. Poola respondendi sõnul teevad kohalikud omavalitsused ja ettevõtted rohkem omavahelist koostööd, et luua ühiselt terviklikke pakumisi ning on alustatud ka toodete rahvusvahelist turundamist. Eesti, Läti, Saksamaa, Taani ja Norra respondendid ei osanud antud kontekstis jätkusuutliku turismi arengujärku hinnata. Kahe riigi (Leedu ja Rootsi) respondentide sõnul ei ole märgatavaid muutusi toimunud.

Joonis 9. Turismi areng jätkusuutlikuma turismi suunas pärast Läänemere piirkonna regionaalprogrammi (Interreg *BSR*) käivitamist (vastused summeeritud riigiti).

Ebaõnnestunud säästva turismi algatusi mainisid Taani ja Rootsi vastajad, Eesti, Leedu ja Soome esindajad ei hinnanud riigi algatusi ebaõnnestunuteks ning ülejäänud nelja riigi esindajad ei osanud küsimusele vastata (joonis 10). Üks Eesti respondentidest lisas, et kuna

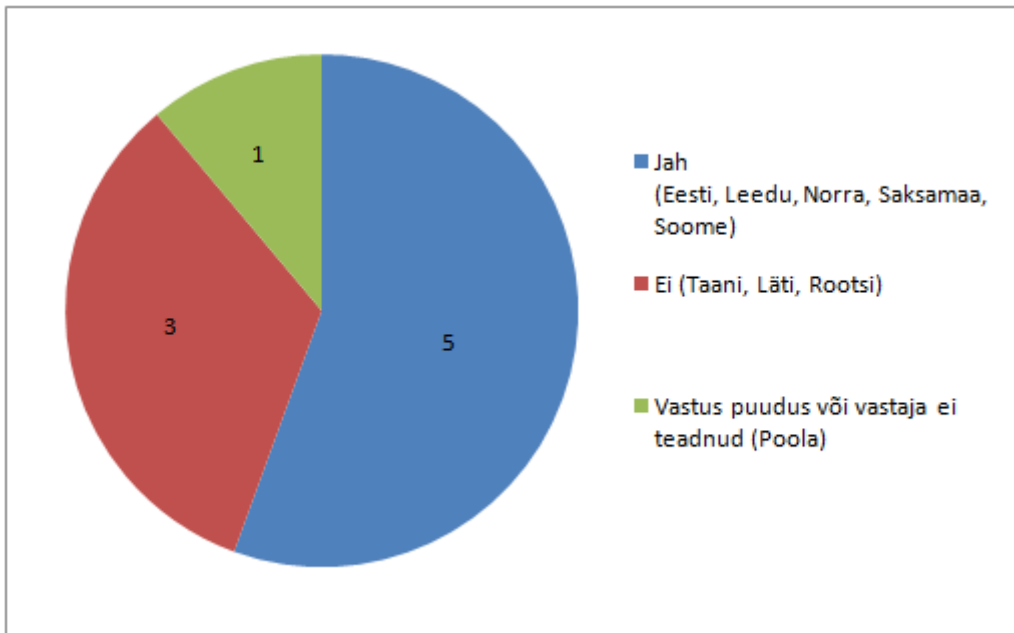
Joonis 10. Säästva turismi ebaõnnestunud praktikad Lääneme riikides (vastused summeeritud riigiti).

iga pingutus säästvama turismi majandamise suunas nii rahvusvahelisel kui ka ettevõtte tasandil on samm edasi, siis võiks iga edenemist jätkusuutlikkuse suunas siiski eduna käsitleda. Poola respondent lisas, et oluline on siiski jätkata koostööd ja jätkusuutlikkust edasi arendada. Taani respondent lisab veel omalt poolt, et nende riigis on selliseid juhtumeid tegelikkuses päris palju, kuid kõik sõltub vaatenurgast. Euroopa najal saab siinjuures tuua Pan Parksi näite. Pan Parksi kvaliteedimärgis oli maailma esimene toimiv kolmanda osapoole väljaantav sertifikaat. See keskendus kaitsealade haldamise tõhususe parandamisele ja tegeles otseselt turismisektoriga hõlmates kaitsealade ümbruse ja äripartnerite kontrollimist. Sihtasutus pakkus turundus- ja kommunikatsioonitoetust, et edendada PAN Parksi kontseptsiooni ja sertifitseeritud PAN parke. Sertifikaat oli omistatud allika kohasel kolmeteistkümnele kaitsealale ning koostööd tehti 70 kaitsealasid haldavate äripartneriga ning sertifikaati väljastati 5-7 aastaks. [54] Sihtasutus kuulutas 2014 aasta mais välja pankroti, kuid see lükati kohtu poolt tagasi ning ettevõtte on likvideerimisel [55]. Käesoleva bakalaureuse töö raames käsitletavatest riikidest omasid PAN Parksi sertifikaati Soome, Rootsi, Eesti, Leedu riigis asuvad rahvuspargid (igas riigis 1) ja ka Läänemere piirkonda kuuluv, kuid töös mitte käsitletav Venemaa [56].

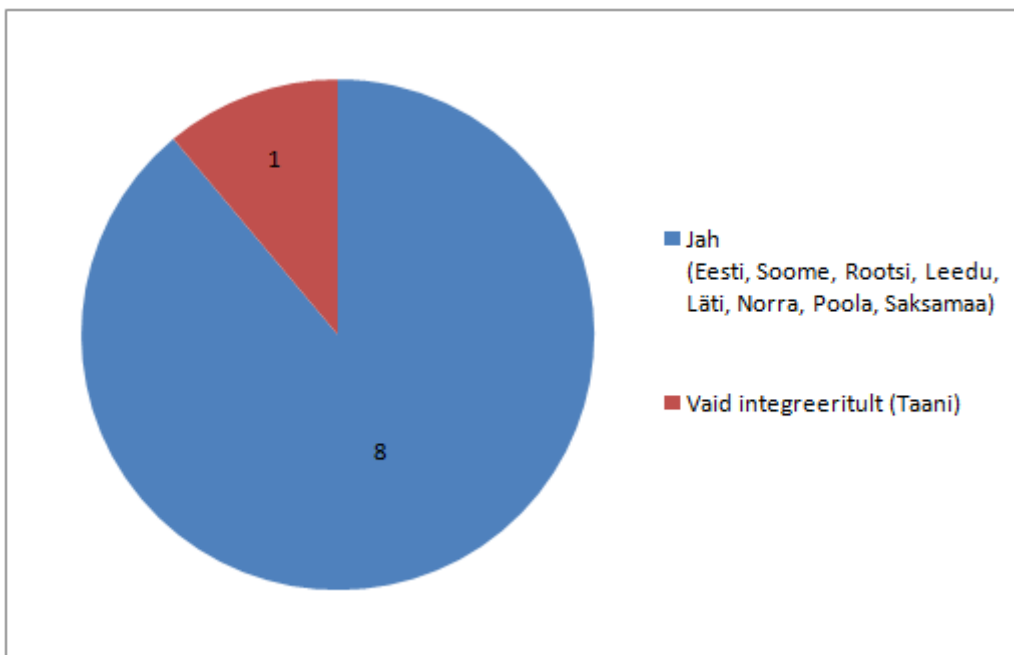
3.3 Säästva turismi asjalised ja võrgustikud Läänemere piirkonna riikides

Läänemereriikide esindajate vastuseid selle kohta, kas neil on riigis kindel institutsioon või inimene, kes toetaks turismiasjalisi jätkusuutliku turismi teemadel on kokku võetud Joonisel 11. Üheksast riigist viies on selline institutsioon või persoon olemas. Läti respondent ütleb, et nende riigil sellist institutsiooni või inimest ei ole. Taani ja Rootsi respondendid vastavad, et nemad ei tea samuti, et seesugune institutsioon või persoon neil riigis oleks. Poola respondendi vastuse põhjal saab järeldada, et respondent ei ole päris kindel, kuna vastuseks on, et pigem mitte, aga samas sõltub paljuski institutsioonist ja näiteks Pomorskie Voivodeship'i omavalitsuses on siiski osakond, mis on vastutav jätkusuutliku strateegia hindamise eest.

Joonis 11. Säästva turismi valdkonnas tegutsejaid toetava kindla institutsiooni ja/või inimese olemasolu Läänemere riikides (vastused summeeritud riigiti).

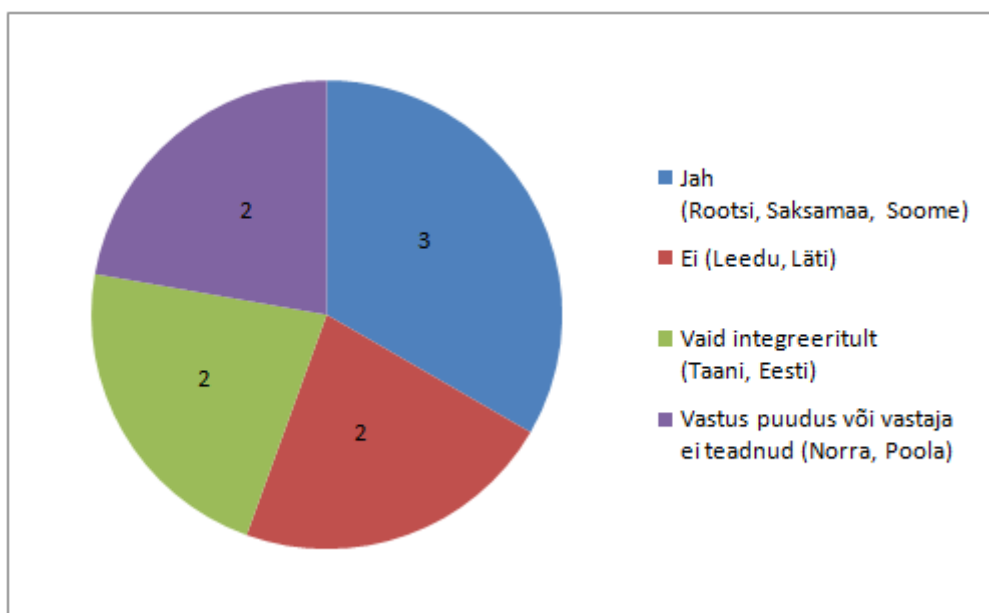

Joonis 12. Säästva turismi võrgustike (kohalikud, riiklikud, rahvusvahelised, ärilised jne.) olemasolu Läänemere piirkonna riikides (vastused summeeritud riigiti).

Joonisel 12 on ära näidatud säästva turismi võrgustike olemasolu Läänemere riikides. kaheksal riigil üheksast on säästva turismi võrgustikud olemas, vaid Taani respondent lisab

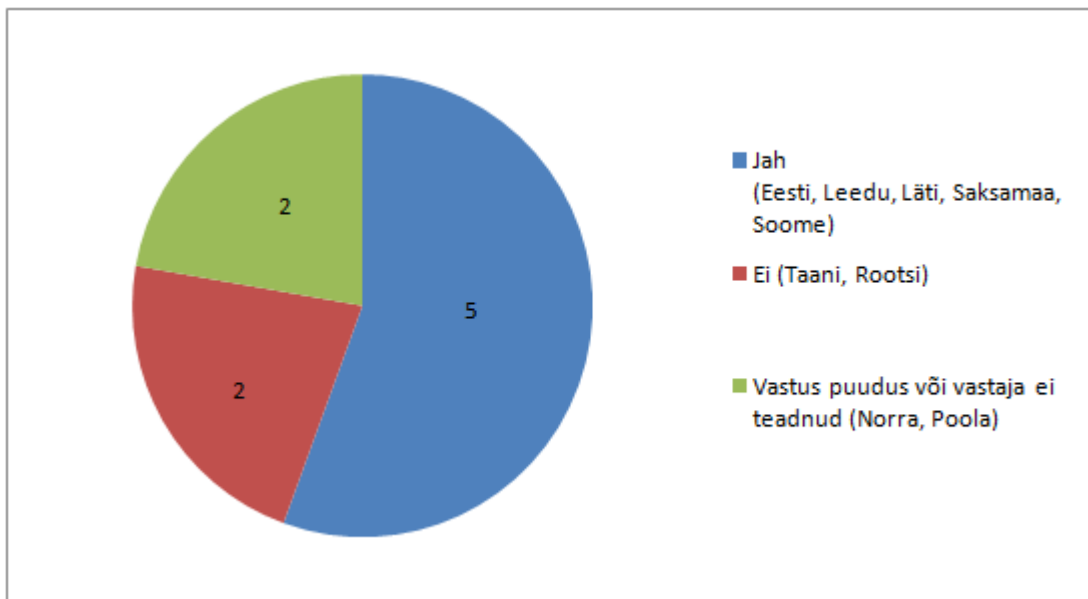
juurde, et neil on kõik jätkusuutlikkusega seonduv väga integreeritud ning eraldi jätkusuutliku turismi jaoks võrgustikke ei ole.

Jätkusuutlikule turismile suunatud piirkondlike või piirkonnaülestest turismiasjaliste ühenduste olemasolu on väga erinev. Leedus ja Lätis seesuguseid turismiasjaliste ühendusi ei ole ja Norra ja Poola respondentide puhul vastus puudus (joonis 13).

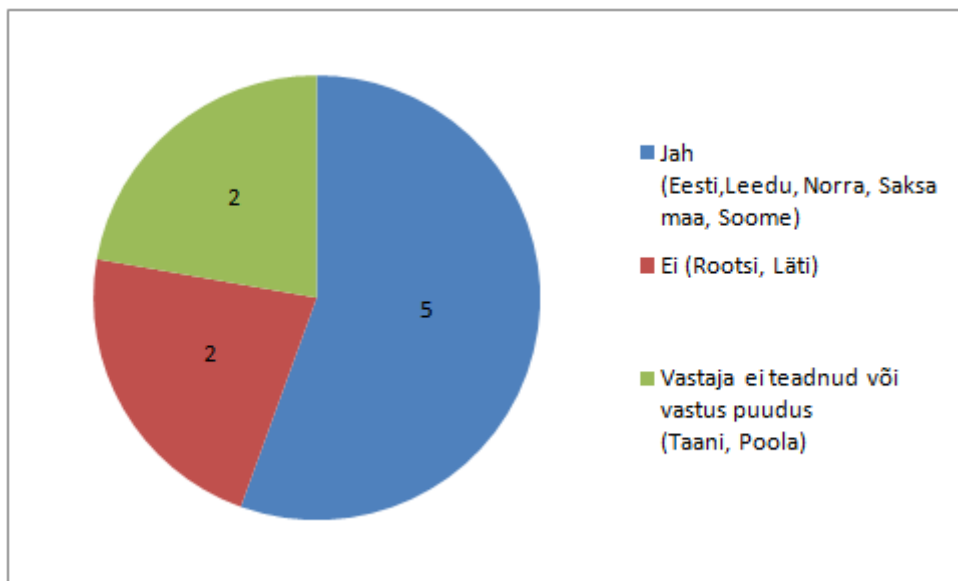

Joonis 13. Spetsiaalselt jätkusuutlikule turismile suunatud piirkondlike või piirkonna ülestest turismiasjaliste ühenduste olemasolu Läänemere piirkonna riikides (vastused summeeritud riigiti).

Jätkusuutliku turismi idee edendamist ja rakendamist huvirühmade seas toetatakse konkurssidega viies riigis - Eesti, Läti, Leedu, Saksamaa ja Soome (joonis 14). Konkursid on olemas näiteks märgiste näol, mille omandamiseks peab täitma kindlad kriteeriumid ning mille kehtivusaeg on piiritletud ja neid tuleb kindla perioodi tagant uuendada, tõestamaks, et ettevõtte/teenus vastab märgise kriteeriumitele. Läti ja Rootsi respondentide sõnul neil seesuguseid konkursse jätkusuutliku turismi idee edendamiseks ja rakendamiseks ei leidu. Norra respondent ei osanud küsimusele vastata ning Poola respondent vastas, et tema arvetes ongi kõik piirkondade vahelised programmid keskendunud jätkusuutlikkusele, kuid konkreetseid konkursse ta välja tuua ei osanud.

Joonis 14. Jätkusuutliku turismi idee edendamiseks ja rakendamiseks huvirühmade seas läbi viidavate konkursside olemasolu Lääneme piirkonna riikides (vastused summeeritud riigiti).

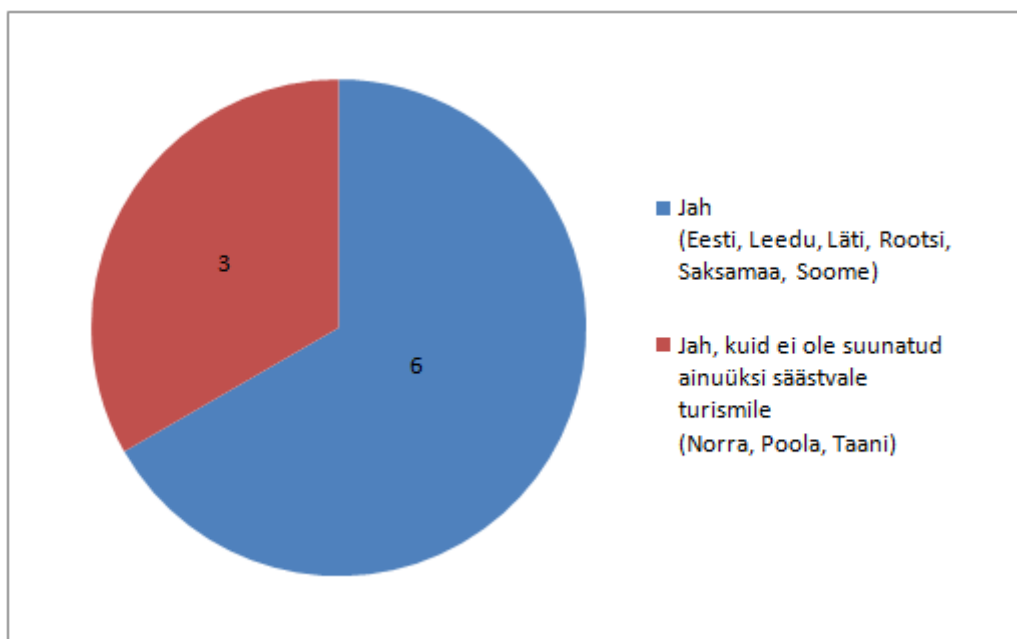
Joonis 15. Jätkusuutliku protsessi juhtimisele keskendunud arengukava olemasolu Läänemere piirkonna riikides (vastused summeeritud riigiti).

Joonisel 15 on näha, kas küsitluses osalenud Läänemeriikiides on olemas arengukava, mis on keskendunud eraldi jätkusuutliku protsessi juhtimisele. Viies riigis (Eesti, Leedu, Norra, Saksamaa ja Soome) on olemas vastavad juhised. Rootsi ja Läti respondentide sõnul nende

teada seesuguseid suuniseid nende riikides ei ole. Taani ja Poola puhul kas vastus puudus või respondent ei osanud vastata.

3.4 Säästva turismi tooted ja teenused Läänemere piirkonna riikides

Kõigis Läänemere piirkonna riikides on spetsiaalselt jätkusuutlike toodetena märgistatud ja turustatud turismitooteid ja/või teenuseid. Erisus seisneb vaid selles, et kolme riigi (Norra, Poola ja Taani) respondentide sõnul ei ole ainuüksi jätkusuutliku turismi toodetena märgistatud vaid pigem on see toote või teenuse puhul vaid üks parameeter. Ülejäänud kuues riigis tõid respondendid välja kas riiklikult, Euroopa üleselt või globaalselt tunnustatud märgised (joonis 16).

Joonis 16. Spetsiaalselt jätkusuutlikke toodetena märgistatud ja turustatud turismitoodete/teenuste olemasolu Läänemere piirkonna riikides (vastused summeeritud riigiti).

Küsitluse tulemusena ootas töö autor Läänemere riikide respondentidelt, kui oma riigi turismi- ja kvaliteedisüsteemi parematelt tundjatelt head sisendit säästva turismi parimate praktikate ja märgiste leidmiseks ja kirjeldamiseks. Kahjuks jäi see sisend napiks. Tabel 2 kajastab erinevate Läänemere piirkonna riikide parimaid praktikaid ja märgiseid säästvas turismis, mida oli võimalik leida iseseisvalt või respondentide infole tuginedes. Iga riigi

puhul on kirjeldatud märgist, selle ellukutsumise eesmärgid, saajad ja tehnilisi detaile märgise kohta.

Tabel 2. Riiklikult kasutuses olevad turismiga seonduvad kvaliteedimärgised küsimustikule vastanud Läänemere piirkonna riikides [57-71]

Riik	Kasutusel olev märgis	Eesmärk	Kellele väljastatakse	Mis aastal loodud
Eesti	ökomärgis EHE (Ehtne ja Huvitav Eesti)	Ettevõtjate teadlikuse tõstmine sotsiaalsest ja keskkonnakaitselistest aspektidest maaturismis ning pakkuda väliskülalistajatele ökoturismi tooteid Lihtsustada kliendile garanteeritud kvaliteediga ja kõrgetele nõuetele vastava ökoturismitoote/teenuse leidmist Aidata turismiettevõtetal turundada oma kõrge väärtusega ökoturismiteenuseid/tooteid; Kõrge keskkonnateadlikkuse ja pärandkultuuri väärtustavate turismiettevõtete teenuste tunnustamine ja esile tõstmine	Turismiettevõteted, organisatsioonid, teenused	2001
Läti	ökomärgis Green Certificate	Kinnitada turistile keskkonnakvaliteeti puhkemajades ja avatud maapiirkondades Loodusressursside säästmine ja ratsionaalne kasutamine. Pakkuda keskkonnasõbralikke turismitegevusi, tervislikku kohalikku toitu ja laialdast teavet kohalike looduslike, kultuuriliste ja ajalooliste vaatamisväärsuste kohta	Majutusettevõtted, vaatamisväärsused, põllumajandustootjatele, loodusjuhtidele	2002
Leedu	Märgis puudub			
Poola	Märgis puudub			
Soome	Märgis puudub			
Rootsi	Nature's Best ökoturismi märgis	Reisikogemuse kvaliteedi tagamine koos rangete keskkonna- ja looduskaitsemeetmetega ning selge kohaliku kogukonna kaasamine Sihtkoha piirangute järgimine ja negatiivsete mõjude minimeerimine kohalikule keskkonnale ja kultuurile Kohalikku majanduse toetamine Muuta kõik ettevõtjate tegevused keskkonnasäästlikuks Looduse ja eriliste kultuuriväärtuste kaitsele kaasa aitamine Kvaliteet ja ohutus	Loodusreisi korraldajad, tooted, tegevused	2002
Norra	Ecotourism Norway	Kohaliku kogukonna integreerimine Kohalike toodete tarbimine Piirkonnas elavate kohalike taimede, eluslooduse ja kultuuripärandi kaitsmine Ettevõtte ning selle töötajate säästev tarbimine Üleüldine säästva turismi arendamine märgist omavates ettevõtetes	Turismiettevõtted	2008
	Norway Sustainable Destination	Minimaalne turismi negatiivne mõju loodusele, kultuurile, keskkonnale Kogukonna kaasamine Kvaliteetse turismielamus külalistajatele	Sihtkohad	Andmed puuduvad
Taani	Märgis puudub			
Saksamaa	Tour Cert	Turismifirmade ja sihtkohtade nõustamine ja reklaamine jätkusuutlikuma äritegevuse suunas Praktiliste juhtimiskonseptsioonide ja meetodite väljatöötamine jätkusuutlikuma äri kujundamisel	Reisikorraldajad, reisibürood, sihtkohad	2004
	Viabono	Edendada säästvat turismi Saksamaal	Hotellid, restoranid, kämpingud, reisibürood, muud turismiettevõtted	2001

Selgub, et üheksast küsitlusele vastanud Läänemere riigist neljal (Taani, Leedu, Poola, Soome) riiklik jätkusuutliku turismi kvaliteedimärgis puudub (seda ei toonud välja nende riikide respondendid ja ei õnnestunud ka töö autoril neid iseseisvalt leida). Eestis on olemas ökomärgis EHE alates 2001 aastast, Lätis ükomärgis Green Certificate, mida väljastatakse alates 2002. aastast majutusettevõtetele, vaatamisväärsustele, põllumajandustootjatele (kes võtavad vastu turiste või kelle toodangust tehtavaid toite pakutakse külastajatele) ja loodusgiididele. Rootsis on kasutusel ökoturismi märgis Nature's Best, mis on loodud aastal 2002 ning mida omistatakse loodusreiside korraldajatele, toodetele ja tegevustele. Norra kasutab 2008. aastal kasutusele võetud riiklikku kvaliteedimärgist Ecotourism Norway, mida väljastatakse turismiettevõtetele. Norras on riiklikult kasutusel veel teinegi kvaliteedimärgis Norway Sustainable Destination, mida väljastatakse turismi sihtkohtadele. Saksamaal on kasutusel samuti kaks üleriigilist kvaliteedimärgist- Viabono ja Tour Cert. Viabono sertifikaati saavad omandada hotellid, restoranid, kämpingud, reisibürood ja muud turismiettevõtted ning kvaliteedimärgis on kasutusele võetud 2001. aastal. Viabono kvaliteedimärgise eesmärk on arendada säästvat turismi Saksamaal. Seevastu 2004. aastal loodud Tour Certi kvaliteedimärgise eesmärgid on rohkem suunatud ettevõtete nõustamisele ja nende reklaamimisele jätkusuutlikuma turismiga tegelemisel ja jätkusuutlikuma ettevõtte kujundamisel. Märgist saavad omandada reisikorraldajad, reisibürood ja sihtkohad. Kõigi erinevate Läänemeriiki siseriiklikult kasutuses olevate kvaliteedimärgiste eesmärgid on üsna sarnased: reisikogemuse kvaliteedi tagamine külastajale; sihtkoha piirangute järgimine ning minimaalne kahjulik mõju nii kohalikule keskkonnale kui ka kultuurile; kohaliku majanduse toetamine; ettevõtete motiveerimine veelgi säästvamaks turismitegevusteks nende turundamise teel kvaliteedimärgise kaudu.

Globaalseid ja üle-Euroopalisi turismialaseid kvaliteedimärgiseid kasutavad (vähemal või rohkemal määral) kõik küsitluses osalenud 9 Läänemere riiki (tabel 3). Välja on toodud kvaliteedimärgise nimetus, eesmärk, mida märgis turismisektoris täidab, millistes küsitlusele vastanud Läänemere riikides on kvaliteedimärgis kasutusel, ning kellele märgist väljastatakse ning kui kaua on sertifikaat juba turul olnud (sertifikaadi käibele tuleku aastaarv).

Tabel 3. Rohkem, kui ühes küsitlusele vastanud Läänemere piirkonna riigis kasutusel olev kvaliteedimärgis (Gloobalne või üle-Euroopaline kvaliteedimärgis) [57-71]

Märgis	Eesmärk	Läänemere piirkonna riik, kus märgis on kasutusel	Kellele väljastatakse	Mis aastal loodud
Blue Flag	Edendada ja osaleda keskkonnaharidusprogrammides, mis on suunatud randade, sadamate ja ökoturismi laevade kasutajatele Keskkonnatingimuste seire, et vähendada inimtegevusest kaasnevat mõju, randades, jahisadamates ja ökoturismi laevadel Rakendada heli-ja keskkonnajuhtimise süsteeme Partnerlus ja koostöö turismi säästva arengu edendamiseks.	Läti Eesti Leedu Poola Rootsi Taani Norra Saksamaa	Ülemaailmselt omandatav kvaliteedimärgis, mis antakse turismilaevadele, sadamatele, randadele	1987
Green Key	Suurendada keskkonnasõbralike ja jätkusuutlike töömeetodite ja tehnoloogia kasutamist ettevõtetes ja seeläbi vähendada ressursside üldist kasutamist Tõsta teadlikust külastajate, personali ja üksikettevõtjate seas Suurendada keskkonnasõbralike ja jätkusuutlike meetodite kasutamist ning tõsta teadlikkust, et luua käitumuslikke muutusi külalislahkuses ja turismisektoris üldiselt	Eesti Leedu Poola Soome Läti Rootsi Norra Taani Saksamaa	Ülemaailmselt omandatav ökomärgis, mis antakse vabaaja veetmise organisatsioonidele (hotellid, hostelid, kämpingud, puhkekompleksid, väikesed majutusasutused, konverentsikeskused, restoranid ja vaatamisväärsused)	1994

Tabeli 3 järg

Märgis	Eesmärk	Läänemere piirkonna riik, kus märgis on kasutusel	Kellele väljastatakse	Mis aastal loodud
EDENi konkurss (European Destinations of Excellence)	Edendada säästvat turismi Euroopa Liidus Juhtida tähelepanu Euroopa vähe tuntud turismi sihtkohtade väärtustele, mitmekesisusele ja ühistele aspektidele, neid rohkem tutvustada Muuta sihtkohad aasta läbi külastatavaks.	Eesti Soome Saksamaa Läti Leedu Poola	Igal teisel aastal valib Euroopa Komisjon tihedas koostöös riiklike turismiametitega välja teema, mis on mõeldud Euroopa mitmekesisuse (sealhulgas loodusvarade, ajaloo pärandi, traditsiooniliste pidustuste ja kohaliku toidu) tutvustamiseks. Teemad on alati seotud jätkusuutliku turismi arenguga, olgu siis tegemist kultuurilise, majandusliku, keskkonnavalase või kohalikke kaasamisega. Sihtkohad peavad näitama, et EDENi aasta teema alusel on välja töötatud majanduslikult elujõuline turismipakkumine. Iga osaleva riigi jaoks valitakse välja üks sihtkoht, lisaks 4 võistlejat.	2006
Earth Check	Aidata ettevõtetel, kogukondadel ja valitsustel pakkuda külastajatele puhtaid, ohutuid, jõukaid ja tervislikke sihtkohti Arendada säästvat turismi nii ettevõtete kui valitsuse nõustamise teel	Soome Saksamaa Poola Rootsi Norra Taani	Kõik reisi- ja turismitööstuse sektorid	1987
Green Globe	Hõlbustada vastutustundlikku ja jätkusuutlikku keskkonnavalast ja sotsiaalset tegevust turismitegevuses	Norra Saksamaa Taani	Majutustevõtted Sündmuste toimumiskohad ja konverentsikeskused Vaatamisväärsused Spaad ja tervisekeskused Reisifirmad Reisikorraldajad Organisatsioonid Turismitööstuse ühendused Tarnijad	1999

Tabeli 3 järg

Märgis	Eesmärk	Läänemere piirkonna riik, kus märgis on kasutusel	Kellele väljastatakse	Mis aastal loodud
Green Leaders Trip Advisor	Tasuta vabatahtlik programm, et motiveerida ettevõtteid tegutsema võimalikult keskkonnasõbralikult Võimaldada reklaamida ettevõtte keskkonnasõbralike tavasid külastajatele eeliskorras Trip Advisor keskkonnas Võimaldada turistidel jätta tagasisidet ettevõtte keskkonnasõbralikkuse kohta loendi alusel, mida parem on selle alusel külastajate hinnang, seda kõrgem on ettevõtte tase (kuld, hõbe, pronks)	Taani Soome Saksamaa Norra Rootsi	Majutusettevõtted	2013
Nordic Swan	Aidata tarbijal valida keskkonnasõbralikumat toodet	Rootsi Norra Taani Soome	Majutusettevõtted Restoranid Tegevused	1999

Ülemaailmselt omandatav Blue Flag kvaliteedimärgis, mis on kasutusel alates 1987. aastast ning mis on suunatud sadamate, randade ja turismilaevade säästvamale ja keskkonnasõbralikumale majandamisele turismiasjaliste poolt. Sertifikaati saavad omandada turismilaevad, sadamad ja rannad ning märgis on kasutusel kõigis ülejäänud küsitlusele vastanud Läänemere riikides peale Soome. Green Key, mida omistatakse ülemaailmselt vaba aja veetmise organisatsioonidele on kasutusel kõigis üheksas küsitlusele vastanud Läänemeriis. Green Key sertifikaat on kasutusel olnud alates 1994 aastast. Alates 2006. aastast korraldab Euroopa Komisjon konkurssi European Destinations of Excellence (EDEN). See on koknkurss, mille võitmise raames väljastatakse sihtkohale/võistlejale kvaliteedimärgis European Destinations of Excellence. Konkurss korraldatakse Euroopa riikide seas ning seni on osaleda soovijaid riike 28. Koknkursist võtavad osa 6 küsitlusele vastanud Läänemere piirkonna riiki (Eesti, Soome, Saksamaa, Läti, Leedu, Poola). Soome, Saksamaa, Poola, Rootsi, Norra ja Taani kasutavad 1987. aastal kasutusele võetud kvaliteedimärgist Earth Check, mis on kasutusel rohkem, kui 1200 toote/teenuse puhul üle kogu maailma. 1999. aastal loodud ja üle 540 tootele/teenusele omistatud Green Globe sertifikaati kasutavad küsitlusele vastanud Läänemere riikidest Norra, Saksamaa ja Taani. Trip Advisori veebikeskkond võttis 2006. aastal kasutusele kvaliteedimärgise Green Leaders Trip Advisor. Sertifikaat, mida omistatakse ettevõtetele, kes soovivad olla keskkonnasõbralikumad ning seda Tip Advisor veebikeskkonnas tarbijale erldi rõhutada. Trip Advisori Green Leader sertifikaati on omistatud Taani, Soome, Saksamaa, Norra ja Rootsi majutusettevõtetele. Kokku üle maailma on kvaliteedimärgis omistatud rohkem, kui 13 500 majutusettevõttele 16 riigis. Nordic Swan on kvaliteedimärgis, mis on abiks tarbijale valimaks keskkonnasõbralikumat toodet või teenust. Turismialaselt omistatakse Nordic Swani märgist majutusettevõtetele, restoranidele ja tegevustele. Kvaliteedimärgis on kasutusel alates 1999 aastast ning küsitluses osalenud Läänemeriikidest kasutavad seda sertifikaati Rootsi, Norra, Taani, Soome.

Töös käsitletavate sertifikaatide väljastamise periood, kui paljudele teenusepakkujatele/toodetele kvaliteedimärgist väljastatud on ning sertifikaati väljastavate organisatsioonide info on koondatud Tabelis 4.

Tabel 4. Kõigi (riiklike ja rohkem, kui ühes riigis kasutuses olevate) kvaliteedimärgiste andmed väljastamisperioodi, koguse ja kvaliteedimärgist väljastava asutuse kohta [57-71]

Märgis	Väljastamise kestvus	Kui paljudele väljastatud	Kes väljastab
ökomärgis EHE (Ehtne ja Huvitav Eesti)	3 aastat	114 ettevõtet, toodet ja teenust	Eesti Maaturism MTÜ
ökomärgis Green Certificate	3 aastat	70 ettevõtet	Läti maaturismi assotsiatsioon
Nature's Best ökoturismi märgis	3 aastat	70 ettevõtet ja teenust	Rootsi ökoturismi liit
Ecotourism Norway	3 aastat	Andmed puuduvad	Norra ökoturismi liit
Norway Sustainable Destination	3 aastat	9 sihtkohta	Innovation Norway
Tour Cert	3 aastat	55 reisikorraldajat ja 8 reisibürood	TourCert MTÜ
Viabono	2 aastat	Rohkem kui 190 turismiteenust	Viabono GmbH
Blue Flag	1 aasta	Üle maailma 4423 (45 riiki)	Rahvusvaheline Keskkonnahariduse Sihtasutus (FEE)
Green Key	2 aastat	Üle mailma 2579	Rahvusvaheline Keskkonnahariduse Sihtasutus (FEE)
EDEN konkurss (European Destinations of Excellence)	Konkursi võitjad valitakse iga 2 aasta tagant	konkurssil osalevad 28 erinevat Euroopa riiki	Euroopa Komisjon
Earth Check	1 aasta	Üle 1200 toote/teenuse	Earth Check Pty Limited
Green Globe	1 aasta	Üle 540 toote/teenuse	Green Globe
Green Leaders Trip Advisor	2 aastat	Rohkem, kui 13 500 ettevõtet/teenust (66 riigis)	TripAdvisor
Nordic Swan	3-4 aastat	Umbes 700 turismiettevõtet	Ecolabelling Sweden

EHE märgist väljastatakse kolmeks aastaks, 2017 aasta seisuga on kehtiv sertifikaat väljastatud 114 ettevõttele/tootele/teenusele. Eesti ökomärgist EHE väljastab Eesti

Maaturism MTÜ. Läti maaturismi assotsatsioon annab 3 aastase kestvusajaga välja Green Certificate sertifikaati ning see on väljastatud seni 70 ettevõttele. Nii Norras, kui Rootsis annavad riigiüleseid märgiseid välja riiklikud ökoturismi liidud ning mõlemal puhul omistatakse sertifikaat 3 aastaks. Rootsis on kvaliteedimärgise omandanud 70 ettevõtet, Norra kohta andmed puuduvad. Norras on veel teinegi üleriiklikult kasutusel olev märgis, mida annab välja Innovation Norway. Sertifikaati väljastatakse 3 aastaste perioodidena ning selle on omandanud 9 sihtkohta. Sakasmaal väljastavad TourCert gGmbH ja Viabono GmbH mõlemad riigi üleselt samanimelisi (Tour Cert ja Viabono) jätkusuutliku turismi kvaliteedimärgiseid. Viabonot väljastatakse 2 aastaks ning selle on omandanud rohkem, kui 190 turismiteenust ja Tour Certi a aastaks ning selle on omandanud 55 reisikorraldajat ning 8 reisibürood. Blue Flag ja Green Key on mõlemad FEE poolt väljastatavad kvaliteedimärgised üle maailma. Blue Flagi omistatakse 1 aastaks ning see on väljastatud 4423 sadamale, laevale või rannale 45 riigis. Green Keyd antakse 2 aastaseks perioodiks ning selle on omistanud 2579 ettevõtet üle maailma. EDENi konkurssil osaleb 28 erinevat Euroopa riiki ning võitjad valitakse ja neile omistatakse sertifikaat iga 2 aasta tagant, kvaliteedimärgist väljastab Euroopa Komisjon. Nii Earth Check kui ka Green Globe kvaliteedimärgise väljastamise periood on 1 aasta. Esimest annab välja Earth Check Pty Limited ning seda on väljastatud üle 1200 tootele/teenusele. Green Globe märgist on väljastatud üle 500 tootele/teenusele ning seda annab välja samanimeline ettevõte. Trip Advisor annab välja oma ettevõtte jätkusuutliku turismi märgist Green Leaders Trip Advisor, seda omistatakse 2 aastaks ning seda on väljastatud rohkem kui 13500 ettevõttele ja teenusele 66 riigis. Nordic Swani märgist on välja antud Ecolabelling Swedeni poolt umbes 700 turismiettevõttele. Nordic Swani kvaliteedimärgist väljastatakse 3-4 aastaks, kuid liitumisel peab ettevõtte/teenuse osutaja maksma iga aastast maksu, mis põhineb märgist omava toote või teenuse aastasel kasumil koos käibemaksuga (minimaalne maks 2000€ + käibemaks), lisaks tuleb litsentsi taotlemisel tasuda taotluse tasu, mis on 3000€ + käibemaks [72].

Kvaliteedimärgiste väljastamisperioodi lõppedes peab ettevõtte, organisatsioon või teenus uuesti tõendama, et vastab endiselt kvaliteedimärgise kriteeriumitele (see kehtib kõigi siin töös käsitletud ettevõtete kohta).

3.5 Euroopa Liidu jätkusuutliku sihtkoha juhtimise juriidilise nõustaja ja turismieksperti Dr. Cinzia De Marzo nägemus säästvast turismist Läänemere regioonis

Järgnev alapeatükk võtab kokku Dr. Cinzia De Marzo vastused küsimustikule.

Jätkusuutliku turismi edendamiseks korraldab UNWTO Madridis igal aastal rahvusvahelist säästva turismi ülemaailmset kohtumist, et tõsta teadlikkust ja hõlbustada heade kogemuste vahetamist maailma peamiste sidusrühmade seas. Läänemere turismifoorum on samuti kümne aasta jooksul kogunud mitmeid häid tavaid ning need on headeks näitajateks. Küll aga toob Dr. De Marzo välja asjaolu, et jätkusuutliku turismi praktikad võivad ebaõnnestuda rahaliste vahendite või selgete ja tõhusate turismistrateegiate ja tegevuskavade (mis peavad olema tulemustele orienteeritud) puudumise tõttu. Turismistrateegia omamine, mis näeb ette kindlat metoodikat, vahekokkuvõtet, põhimõtteid (jätkusuutlikkus, ligipääsetavus ja innovatsioon), eesmärgid ja ülesandeid (nagu näiteks valmis, arenevad ja uued sihtkohad ja tooted, konkurentsivõime, nõudlus, turg ja juhtimine) on jätkusuutliku turismi seisukohast väga oluline. Strateegiline turismikava arvestab turismi mõju mõõtmise olulisust, eriti hästi tuntud sihtkohtades põhinäitajatega (põhiindikaatoritega?). Dr. De Marzo toob väga hea jätkusuutliku turismi hindamise vahendina, mida Euroopa riigid (ka Läänemere regiooni riigid) kasutada saavad, välja Euroopa Komisjoni poolt 2013. aastal käivitatud Euroopa turismi indikaatorite süsteemi ETIS. See on järelevalve- ja mõõtmisvahend, mis võimaldab sihtkohtadest üle kogu Euroopa koguda andmeid ja hinnata nende säästvat turismimajandust.

BSR programmi õnnestumiseks on oluline poliitikakujundajate kindel pühendumine ja põhiliste sidusrühmade parem kooskõlastamine. Väga oluline on kaasata projekti ülikoole oskuste ja spetsialistide täiendamiseks. Läänemere regiooni riikidel on võimalik võtta eeskuju näiteks innovatsiooni-, turismi- ja haridusalasest töögurpist NECSTouRS, mis on tema sõnul kõige arenenum ja struktureeritud Euroopa võrgustik, alates 2007. aastast. Samuti toob ta hea näitena välja Eurovelo jalgrattaturismi. Kõige rohkem kajastatakse eksperti sõnul praegu veebis/meedias just säästva turismi hartaga seonduvalt riiklike/piirkondlike parkide, ökoturismi, roheliste sihtkohtade ja jalgrattaturismiga seonduvat. Turismiasjaliste ühendustest toob vastaja Läänemere regioonist välja Saksamaa, kellel on väga aktiivne säästva turismi ühendus. Samuti märgib ta hea praktikana

jätkusuutliku turismi arendamisel ökomärgised ja muud riiklikul, Euroopa tasandil või globaalsel tasandil tunnustust omavad kvaliteedimärgised ja konkursid.

4. ARUTELU

Jätkusuutlikkus sh. säästev turism ning selle igakülgne edendamine on hetkel maailmas väga aktuaalne teema. Antud uurimustöö eesmärgiks oli välja selgitada parimad praktikad säästvas turismis Läänemere regioonis. Parimate praktikate välja selgitamiseks koostas töö autor intervjuuküsimused. Tegemist oli kvalitatiivse küsimustikuga, mis saadeti Läänemere piirkonna riikide jätkusuutliku turismi ekspertide kontaktidele. Tulemuste osas on välja toodud, et kõigile 16 küsimusele vastas 3 riiki, kõige vähem vastuseid andis Poola (9) ning teiste vastajate vastused jäid vahemikku 15-11 vastust (joonis 4). Selle lähenemise puhul loeti mitte vastatuks küsimused, millele respondendid olid vastanud “Ei tea” või oldi küsimusele vastamata jäetud. Küsimuste püstitus eeldas pikemaid ja sisukamaid vastuseid ekspertide poolt, kuid valdav enamus vastuseid piirdusid vaid jah ja ei vastustega ning küstleja poolt palutud näiteid ei olnud peaaegu üldse toodud. Töö autor hindab küsimustikule vastamist kesiseks, sest info, mis küsimuste vastustest saadi, oli vähene ning ei andnud töö eesmärgi saavutamiseks piisavalt sisendit, mistõttu tuli töö autoril infot ise juurde otsida plaanitud oluliselt suuremal määral.

Säästva turismi kontseptsiooni, selle arendamist ja rakendamist on uuritud juba ligi 40 aastat. Säästva turismi mõiste on laialdaselt tuntud ning mitmeti defineeritud. Enim kasutatakse UNWTO ja Burtlandi definitsioone, mida kinnitasid ka seitsme küsitlusele vastanud Läänemere riigi vastajate vastused (joonis 5). Turism on maailmas üks olulisemaid majandustegevusi, ning seda peetakse üheks kiiremini arenevaks majandusharuks. Riigi huvides on, et turism mõjuks riigi majanduslikule arengule võimalikult positiivselt, avaldades samal ajal võimalikult vähe negatiivset mõju sihtkoha loodusele ja kultuurile. Seda kinnitasid ka seitsme Läänemere riigi respondendid, öeldes, et nende riigil on olemas kas riiklik või piirkondlik(ud) arengukava(d) jätkusuutliku turismi arendamiseks. Eestis, Lätis, Norras, Poolas, Saksamaal, Soomes on lisaks olemas jätkusuutliku turismi mudel, mis on eraldi suunatud ettevõtetele, piirkondadele või DMO-dele ning enamik neid mudeleid toimivad kvaliteedimärgistena. Dokumendina on enamikus Läänemere riikides olemas arengukavad säästva turismi arendamiseks, kuid küsitluse käigus selgub, et Lätis, Roosis ja Taanis puudub institutsioon või persoon, kes toetaks turismiasjalisi jätkusuutliku turismi teemadel. Samuti ei olnud Poola vastaja seesuguse institutsiooni või persooni olemasolus kindel. Seda võib selgitada asjaolu, et säästva turismi arendamine on integreeritud teiste majandusharudega ning sellele eraldiseisvalt ei keskenduta, mille tõttu välja ka üks Läänemere

piirkonna riigi respondentidest. Töö autori arvates võiks igas riigis siiski taoline institutsioon või inimene praktikas olemas olla, kes toetaks riigi poolt kirja pandud arengukava tegelikku teostamist. Suunaks ning annaks nõu, kui turismiasjalistel on soov arendada jätkusuutlikku turismi riigis.

Järjest enam on turismisektori fookuses asjaolu, kuidas hinnata turismi jätkusuutlikkust ja arengut selles suunas. Kasutusele on võetud erinevaid meetodeid, tuvastamaks kas turismiettevõtte või teenus on kindla perioodi jooksul arenenud säästvama turismi majandamismudeli suunas. Heaks säästva turismi arengu näitajaks selles suunas on säästva turismi kvaliteedimärgised, mis kujutavad endast nii turundamisvõimalust kui ka jätkusuutliku turismi arengunäitajat. Eestis, Lätis, Saksamaal, Leedus ja Soomes toetatakse jätkusuutliku turismi idee edendamist huvirühmade seas erinevate konkurssidega. Konkursid, mille käigus peab täitma kindlad säästva turismi kriteeriumid, toimivad enamasti kvaliteedimärgiste näol ning kuna need ei ole ajatud, siis on see hea motivaator sertifikaadi omajale püüdlemaks veelgi rohkem ja stabiilsemalt jätkusuutliku ettevõtte või teenuse majandamise poole, et sertifikaat ka edaspidi säiliks.

Kvaliteedimärgised, mida kasutatakse Läänemere regiooni riikide poolt on riigiti erinevad, seda võib seletada rahaliste vahendite või selgete ja tõhusate turismistrateegiate ja tegevuskavade puudumine, mille tõi välja ka Dr. De Marzo. Globaalsete märgiste omamine on ettevõttele väga kulukas, ning kehvema majandusliku olukorraga Läänemere piirkonna riikide ettevõtted ei saa seda endale majanduslikult lubada. Näiteks on Nordic Swan märgis kasutusel Rootsis, Norras, Taanis ja Soomes, mis on majanduslikult paremal järjel olevad riigid. Algselt ei leidnud säästva turismi konseptsioon poolehoidjad ühe põhjusena just seetõttu, et leiti, et säästva turismi arendamine on intellektuaalselt arrogantne, kallis, elitaarne ja tarbetu [19].

Seda, et riigiti kasutatakse erinevaid kvaliteedimärgiseid, peab töö autor Läänemere piirkonna jätkusuutliku turismi ühise arenemise soovi perspektiivist takistavaks, sest ei ole ühtsete kriteeriumitega sertifikaati, mis seoks piirkonna turismialaselt tervikuks ning suudaks tagada ühtlasema säästva turismi kvaliteedi ning ühtse kuvandi. Küsitluse põhjal selgus, et ka riikide jätkusuutliku turismi eksperdid ise ei oska oluliselt riigis kasutatavaid turismialaseid kvaliteedimärgiseid välja tuua, mis võib olla tingitud asjaolust, et sertifikaadi omandamine ei ole riigis populaarne või piisavalt hästi turundatud.

Green Key sertifikaat on kasutusel kõigis 9 küsitlusele vastanud Läänemere riikides ja Blue Flag on kasutusel kõigis teistes riikides va. Soome. Need kaks kvaliteedimärgist on samuti globaalsed, kuid nende kasutust peaaegu kõigis küsitlusele vastanud Läänemeriikide seas võib seletada asjaolu, et nende märgiste väljaandjaks on Rahvusvaheline Keskkonnahariduse Sihtasutus.

Viies küsitlusele vastanud Läänemere riigis oli kasutusel üks või enam riiklik kvaliteedimärgis, kuid Taanil, Leedul, Poolal ja Soomel puudub riiklik jätkusuutliku turismi märgis ning kasutatakse globaalseid või üle Euroopalisi märgiseid, mida võib seletada asjaolu, et globaalsed märgised on tarbijale laialdasemalt tuntud ning seetõttu neid eelistatakse. Sihtkohale on kasulik omada ka riikliku kvaliteedimärgist, sest seda võimalik kasutada riiklikuks jätkusuutliku turismi kvaliteedikontrolliks ning selle kriteeriumid lähtuvad suure tõenäosusega rohkem sihtkoha eripäradest. Lisaväärtuseks võib pidada asjaolu, et kui seda riiklikult piisavalt hästi turundada on see siseturistile tuntud säästva turismi kvaliteedinäitajaks.

Töö tulemuste osa põhjal selgunud riikide kvaliteedimärgiste kasutamise varieeruvusest Läänemere piirkonna erinevates riikides võib järeldada, et Läänemere piirkonna riikidel puudub ühtne poliitika ja arusaam jätkusuutliku turismi majandamisest. Selle asjaolu tõi välja ka Dr. De Marzo, et BSR programmi õnnestumiseks on oluline poliitikakujundajate kindel pühendumine ja põhiliste sidusrühmade parem koostöö. Töö autor arvab, et kui soovitakse Läänemere regioonis arendada ja turundada jätkusuutlikumat turismi, peab olema ka koostööpartneritele üheselt arusaadav, mis indikaatorite põhjal hinnata kogu Läänemere regiooni jätkusuutliku turismi arengut. Samuti annab töö autor soovituset välja töötada Läänemere piirkonna ülene jätkusuutliku turismi mudel, mida saaks kõik riigid kasutada, kuna töö tulemuste osas selgus, et kõigil riikidel ei ole jätkusuutliku turismi arendamiseks kindlat mudeli välja töötatud (joonis 8)

Ühtse Läänemere regiooni jätkusuutliku turismi märgise loomine aitaks sellele palju kaasa, kuna märgis oleks suunatud just konkreetselt Läänemere regiooni riikidele ning sellest tulenevalt oleks arvesse võetud ka antud regiooni eripärasid, kuid piirkond märgise kasutamisel oleks piisavalt lai, saavutamaks erinevalt riigisisese sertifikaadist suuremat tuntust. Kuna loodava märgise kriteeriumid saaksid olema ühesed kõigile Läänemere riikidele, muudaks ühtne märgis Läänemere regiooni piires jätkusuutliku turismi kvaliteedi ühtlasemaks. Läänemere piirkonna riikide turismiasjalised võiks kokku saada ning arutleda,

kas uue märgise loomisega võivad kaasneda turule tuleku raskused ning kas uus märgis tekitab turul segadust. Alternatiivse võimalusena võib võtta kokkuleppeliselt Läänemere piirkonna ülseselt ksutusele juba olemasoleva märgise ning eesmäergiks selle märgise tugevdamise ja soosida sertifikaadi Läänemere piirkondlikku kasutamist. Mõlemal puhul on väga oluline, et oleks tagatud sertifikaati väljastava organisatsiooni institutsionaalne võimekus või oleks igas riigis filiaal, kes tegutseb, kontrollib ja koolitab turismiasjalisi.

Töö käigus selgus, et Läänemere regioonis võib leida küll riigi piires kasutusel olevaid häid praktikaid jätkusuutliku turismi arendamisel, kuid ei saa öelda, et leidub Läänemere regiooni üleseid säästva turismi parimaid praktikaid, kuna turismiasjalised keskenduvad pigem erinevatele juba tuntud või sisse töötatud kvaliteedimärgiste omistamisele. Käesoleva bakalaureuse töö temaatikat peaks kindlasti edasi uurima, kuna säästva turismi teema on maailmas hetkel väga aktuaalne. Töö autor soovib Läänemere piirkonna turismiasjalistel kokku saada ning arutada, kuidas oleks kõige parem piirkonna turismi jätkusuutlikult arendada. Kaasata tuleks võimalikult palju Läänemere piirkonna turismiasjalisi, mitte vaid laiemaid huvigruppe esindavaid persoone, sest ettevõtted/teenusepakkujad on otseses kontaktis külastajatega ning lähenevad asjale teistsuguse vaatenurga alt, oskavad välja tuua puuduseid mis praktikas rakenduvad. Samuti tasuks uurida ka turistide seisukohta Läänemere piirkonna regioonis, milleks võib korraldada näiteks indikaatornäitajate põhise küsitluse. Kaasata tuleks ka ülikoole nagu soovitas Dr. De Marzo ning küsitluste läbiviimisel saab rakendada näiteks üliõpilasi.

KOKKUVÕTE

Turismitööstus on olnud oma algusaegadest alates pidevas kasvus ning välisturistide arv maailmas on järjepidevalt suurenenud ning prognoositavalt suureneb veelgi. Vähenevad ressursid, kasvavad keskkonnaprobleemid, üha odavnevad hinnad ja kasvav konkurents on mõjutegurid, mis viivad alla puhkuse kvaliteedi tarbija jaoks. Turismisektor oma varasemal, majanduslikult kasumlikkusele suunatud kujul ei ole enam jätkusuutlik, mistõttu on uueks suunaks võetud säästev turism. Enam ei pöörata turismisektoris tegutsejate poolt jätkusuutliku turismi seisukohast tähelepanu mitte ainult keskkonnale, vaid soovitakse leida tasakaalu nii majanduslike, ökoloogiliste kui ka sotsiaalsete aspektide vahel. Mitte ainult turismiasjalised ei pööra sellele tähelepanu, vaid ka tarbijad on palju rohkem kursis turismisektori poolt tulenevatest kahjudest sihtkohale ning otsivad uudseid elamusi, mis sihtkohale võimalikult väikest negatiivset mõju avaldavad. Turismiasjaliste poolt otsitakse võimalusi, kuidas tarbijaid informeerida turismiasjaliste pingutustest jätkusuutlikuma turismi suunas ning tarbijad huvituvad rohkem turismisektori teenustest ja toodetest, mis on end sel moel välja reklaaminud.

Butleri TALC mudeli järgi on Euroopa ja sellest tulenevalt ka Läänemere piirkonna turismisektor olukorras, kus arenemiseks on vaja uut suunda. Uueks suunaks on võetud kogu maailma eeskujul jätkusuutlik turism. Käesoleva bakalaureusetöö eesmärgiks oli tuvastada parimad praktikad säästvas turismis Läänemere piirkonna riikides. Töö eesmärgi saavutamiseks koostati küsimustik ning saadeti Läänemere piirkonna riikide ekspertidele.

Tulemusi analüüsid autor, et Läänemere piirkonna riikidel puudub ühtne poliitika ja arusaam jätkusuutliku turismi majandamisest. Mõningates töös käsitletud Läänemere riikides puudus ka institutsioon või inimene, kes toetaks turismiasjalisi jätkusuutliku turismi teemadel. Läänemere piirkonna jätkusuutliku turismi arendamiseks on vajalik poliitikakujundajate kindel pühendumine ja põhiliste sidusrühmade parem koostöö antud valdkonnas.

Riigi turismiasjalised kasutavad oma jätkusuutlike turismiteenuste ja toodete turundamisel kvaliteedimärgiseid. Riiklike kvaliteedimärgiste eelis on see, et kuigi neid on keeruline välisturistile turundada, toimivad nad väga hästi näiteks riiklikul tasandil jätkusuutliku turismi arengut hindava meetodina ning kui neid lisaks piisavalt hästi riigisiselt turundada, on nad heaks indikaatoriks siseturistile. Üle-Euroopaliste kui ka globaalsete

kvaliteedimärgiste kasutamine on Läänemere piirkonna riikides väga erinev, mis võib tuleneda asjaolust, et kõik Läänemere piirkonna riigid ei ole majanduslikult võrdsel järjel.

Antud bakalaureusetöö käigus ei suudetud tuvastada parimaid praktikaid Läänemere piirkonna üleselt. Bakalaureusetöö autor annab soovitusel välja töötada Läänemere piirkonna ülene jätkusuutliku turismi mudel, mida saaks kõik piirkonna riigid kasutada ning mis looks Läänemere piirkonna säästvas turismis ühtlasema kvaliteedi. Ühtse mudeli üheks loomise võimaluseks on kas välja töötada uus Läänemere piirkonnale suunatud kvaliteedimärgis või võtta piirkonnaüleselt kokkuleppeliselt kasutusele juba mõni sisse töötatud sertifikaat. Samuti teeb töö autor soovitusel kaasata jätkusuutliku turismi mudeli loomisse kõik turismiasjalised, mitte ainult laiemate huvigruppide esindajad ning antud teemat edasi uurida, kaasates ülikoole ning nende üliõpilasi ja ka külastajaid külastaja-uuringu põhisel.

SUMMARY

The tourism industry has been growing steadily since the establishment of the field, the number of foreign tourists in the world has been steadily increasing and is predicted to increase even further. Dwindling resources, increasing environmental problems, ever-rising prices and growing competition are factors that lead to the lower quality for the consumer. The tourism sector is no longer sustainable in its earlier, economically-driven way, making sustainable tourism its new direction. The players in the tourism sector are no longer focusing not only on the environment, but on the balance between economic, ecological and social aspects in terms of sustainable tourism. Not only does the tourism industry pay attention to it, but the consumers are much more aware and knowledgeable about the damages to the destinations caused by the tourism sector, looking for new experiences that will have the least possible negative impact on their tourism destination. The tourism sector is looking for ways to inform consumers of the efforts made by tourists towards a more sustainable tourist destinations, and consumers are more interested in services and products in the tourism industry that have advertised themselves in this way.

According to Butler's TALC model, Europe and, consequently, the Baltic stock market are ready for a paradigm shift. Sustainable tourism, as an example of the whole world, is this new paradigm, the new direction. The aim of this thesis is to identify best practices in sustainable tourism in the countries of the Baltic Sea Region. Questionnaires were prepared for this purpose and sent to the experts in the Baltic Sea region.

The countries in the Baltic Sea Region lack a common policy and understanding of the management of sustainable tourism. In some of the Baltic Sea countries, there was also no institution or person who would support tourism in the field of sustainable tourism. Sustainable tourism in the Baltic Sea Region requires a strong commitment from policy makers and better cooperation between key organisations and bodies.

State-owned tourism companies use quality labels to market their sustainable tourism services and products. The advantage of national quality labels is that, although they are difficult to market to foreign tourists, they work very well, for example, at the national level as a method of assessing the development of sustainable tourism, and if they are sufficiently well marketed internally, they are a good indicator for domestic tourists. The use of pan-European as well as global quality labels is very diverse in the countries of the Baltic Sea

Region, which may be due to the fact that all countries in the Baltic Sea Region are not economically equal.

During the analysis of this thesis, it was not possible to identify the best practices used in the Baltic Sea region. The author of this thesis recommends that a sustainable tourism model for the Baltic Sea region should be developed, which could be used by all countries of the region and which will create a more consistent quality in sustainable tourism in the Baltic Sea Region. One option here is to create a single model, either to develop a new quality label for the Baltic Sea Region, or to introduce some of the certificates that have been developed into the area by convention. The author also suggests including more participants into the model, not just representatives of broader interest groups, in the creation of a sustainable tourism model, and further explore the topic by involving universities and their students, as well as visitors, based on a visitor survey.

KASUTATUD KIRJANDUS

1. Euroopa Liidu Infokeskus. (2009). Mis on Agenda 21 ning kuidas ta on seotud Euroopa Liiduga?. Kättesaadav: https://elik.nlib.ee/k-v-andmebaas/page/24/?kv_id=557&show_all=1 (19.05.2018)
2. Riigikantselei. (2018). Muudame maailma: Säästva arengu tegevuskava aastaks 2030. Kättesaadav: https://riigikantselei.ee/sites/default/files/content-editors/Failid/SA_eesti/saastva_arengu_tegevuskava_2030_uro_et.pdf (22.04.2018)
3. **Luna-Nevarez, C., Hyman, M. R.** (2012). Common practices in destination website design. – Journal of Destination Marketing & Management, Vol. 1, pp. 94–106.
4. Interreg Baltic Sea Region. (2018). About the Programme: EU Strategy for the Baltic Sea Region Kättesaadav: <https://www.interreg-baltic.eu/about-the-programme/eusbsr/interreg-and-eusbsr.html> (15.04.2018)
5. Interreg Baltic Sea Region. (2018). About the Programme Kättesaadav: <http://www.interreg-baltic.eu/about-the-programme.html> (20.04.2018)
6. Välisministeerium (2018). Läänemeremaade Nõukogu. Kättesaadav: <http://vm.ee/et/laanemeremaade-noukogu> (11.04.2018)
7. Glosbe (2018). Sustainable. Kättesaadav: <https://glosbe.com/en/et/sustainable> (19.05.2018)
8. Riigiteataja. (2006). Eesti riiklik turismiarenduskava 2007–2013. Kättesaadav: <https://www.riigiteataja.ee/akt/12755212> (12.05.2018)
9. World Tourism Organization. (2018). Home: About. Who we are. Kättesaadav: <http://www2.unwto.org/content/who-we-are-0> (11.05.2018)
10. Keskkonnaministeerium. (2018). Ökomärgis. Kättesaadav: <https://www.envir.ee/et/okomargis> (21.05.2018)
11. Välisministeerium. (2018). ÜRO ajalugu, eesmärgid ja põhimõtted. Kättesaadav: <http://vm.ee/et/uro-ajalugu-eesmargid-ja-pohimotted> (11.04.2018)
12. World Travel & Tourism Council. (2018). About. <https://www.wttc.org/about/> (17.04.2018)

13. **Butler R. W.** (2009). Tourism in the future: Cycles, waves or wheels? *Futures* 41: 346-352.
Kättesaadav: <http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0016328708002103> (22.05.2018)
14. UNWTO. (2017). Tourism highlights. - *World Tourism Organization*. Kättesaadav: <https://www.e-unwto.org/doi/pdf/10.18111/9789284419029> (19.05.2018)
15. UNWTO. (2018). 2017 International Tourism Results: the highest in seven years.- *Specialized agency of the United Nations*. Kättesaadav: <http://media.unwto.org/press-release/2018-01-15/2017-international-tourism-results-highest-seven-years> (19.05.2018)
16. Sustaining Tourism. (2018). Home. Kättesaadav: <https://sustainabletourism.net/> (09.05.2018)
17. Pilving, T. (2015). Säästev areng ja ökoturism kui arengusuunad Eesti loodusturismi ettevõtetele
Kättesaadav: <https://dspace.emu.ee/xmlui/handle/10492/1924> (17.05.2018)
18. **Tangi, M.** (1977). Tourism and the Environment. *The Mediterranean: A Special Issue*, 6, 336-341.
Kättesaadav: https://www.jstor.org/stable/4312317?seq=1#page_scan_tab_contents (22.05.2018)
19. **Lane, B.** (2009). Thirty Years of Sustainable Tourism: Drivers, Progress, Problems – and the Future.
In S. Gössling, C. M. Hall, & D. B. Weaver (Eds.), *Sustainable Tourism Futures: Perspectives on Systems, Restructuring and Innovations* (pp. 19- 32). New York: Routledge
20. **Font, X., Buckley, R.** (2001). Tourism Ecolabelling: Certification and Promotion of Sustainable Management. Wallingford, CABI Publishing, lk 392.
21. EUR- Lex. (2010). Euroopa kui maailma soosituim turismisihtkoht – uus Euroopa turismi tegevuskava. *Euroopa Komisjon*. Brüssel. Kättesaadav: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/ALL/?uri=CELEX:52010DC0352> (14.05.2018)
22. **Font, X.** (2007). Ecotourism certification: potential and challenges. Kättesaadav: <https://xavierfont.files.wordpress.com/2010/04/font-ecotourism-certification-post-rio.pdf> (16.05.2018)
23. Council of the Baltic Sea states. (2018). Project Support Facility. - *Swedish Presidency*. Kättesaadav: <http://www.cbss.org/psf/> (19.05.2018)

24. Council of the Baltic Sea states. (2018). Current Projects. - *Swedish Presidency*. Kättesaadav: <http://www.cbss.org/psf/current-projects/> (19.05.2018)

25. Säästva Eesti Instituut. (2016). Säästva arengu sõnaseletusi Kättesaadav: http://www.seit.ee/sass/?ID=1&L_ID=339 (18.05.2018)

26. **Newsome, D., Moore, S. A., Dowling, R. K.** (2013). Introduction. In *Natural Area Tourism: Ecology, Impacts and Management. 2nd Edition* (pp. 1-39). Bristol: Channel View Publications

27. **Müristaja H., Tooman H.** (2008). Turismi sihtkoha arendus ja turundus. Tallinna Raamatutrükikoda: Agro kirjastus. lk 166.

28. **Peedel, M.** (2011). Jätkusuutlik turism. Jätkusuutlik arendustegevus. Võrumaa Kutsehariduskeskus. Kättesaadav: http://cmsimple.e-ope.ee/arendamine/?J%E4tkusuutlikkuse_m%F5iste_ja_rakendamine:J%E4tkusuutlik_majandus:J%E4tkusuutlik_turism (19.04.2018)

29. Säästva turismi tegevusjuhend. (2007). Koost. Arenguprogrammide keskuse EMI-ECO. Toim. S. Villo. Tallinn: Enterprise estonia. 23 lk. Kättesaadav: https://d3otexg1kysjv4.cloudfront.net/docs/2887978_saastva-turismi-tegevusjuhend.pdf (14.04.2018)

30. The Sustainable Tourism Gateway (2018). What is Sustainable Tourism? Kättesaadav: <http://www.gdrc.org/uem/eco-tour/st-what.html> (17.04.2018)

31. World Commission on Environment and Development. 1987. Our Own Future: 41. Kättesaadav: <http://www.un-documents.net/our-common-future.pdf> (12.05.2018)

32. **Reimann, M.** (s.a). Eesti Ökoturism: Mõtteviis, majandusharu, heaolu tõstja, loodus- ja kultuuripärandi kaitse tõhustaja. Eesti Ökoturismi Ühendus, lk 148 Kättesaadav: https://d3otexg1kysjv4.cloudfront.net/docs/2883448_okoturismi-kasiraamat.pdf (19.04.2018)

33. Barcelona Field Studies Centre (2018) Tourism Costs and Benefits (Kättesaadav: <https://geographyfieldwork.com/TourismProsCons.htm>) (13.05.2018)

34. **Hall, M.C., Müller, D.K., Saarinen, J.** (2008). Nordic tourism Issues and Cases. Channel View Publications: Great Britan. lk 1-24.

35. **Robinson, P., Lück, M., Smith. L.J.S.,** (2013). Tourism. Malta. *Cabi*. lk 525
36. United Kingdom Office for National Statistics. (2011). Sustainable Tourism: A Review of Indicators. Kättesaadav: http://www.ons.gov.uk/ons/dcp171776_236479.pdf (13.05.2018)
37. **Vellas, F.** (2011). The indirect impact of tourism: An economical analysis. Kättesaadav: http://dtxqtq4w60xqpw.cloudfront.net/sites/all/files/111020-rapport_vellas_en.pdf. (12.05.2018)
38. **Wang, X.** (2010). Research Review of the Ecological Carrying Capacity. Vol 3 Kättesaadav: <http://www.ccsenet.org/journal/index.php/jsd/article/view/7340> (16.05.2018)
39. UNWTO. (2018). 2017 Definition. –*World Tourism Organization*. Kättesaadav: <http://sdt.unwto.org/content/about-us-5> (14.05.2018)
40. **Hunter, C.** (1995). Key concepts for tourism and the environment. In: Hunter, C. & Green H. (eds.). Tourism and the Environment. A sustainable relationship? Routledge, London-New York. lk 52-92
41. EAS (2018). EASi turismiarenduskeskus: 2017. aasta oli Eesti turismis seni ajaloo parim. Kättesaadav: <https://www.eas.ee/easi-turismiarenduskeskus-2017-aasta-oli-eesti-turismis-seni-ajaloo-parim/> (19.04.2018)
42. Eesti Statistikaamet. (2018). Pressiteade nr. 14: Mullu majutusettevõtetes peatunud turistide arv suurenes. Kättesaadav: <https://www.stat.ee/pressiteade-2018-014> (15.05.2018)
43. Eesti Maaturism. (2018). Turismiaasta 2017 - kokkuvõtted. Kättesaadav: <http://www.maaturism.ee/intranet/index.php?id=turismiaasta-2017---kokkuvotted> (15.05.2018)
44. UNWTO. (2013). Sustainable Tourism for Development: Guidebook - *European Commission*. Kättesaadav: <http://whc.unesco.org/sustainabletourismtoolkit/sites/default/files/13.%20UNWTO%20%282013%29%20Sustainable%20Tourism%20for%20Development%20Guidebook.pdf> (14.05.2018)
45. European Parliament. (2016). Research for TRAN Committee - From responsible best practices to sustainable tourism development - European Union. Kättesaadav: [http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2015/573421/IPOL_STU\(2015\)573421_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2015/573421/IPOL_STU(2015)573421_EN.pdf) (14.05.2018)

46. Riigiteataja. (2018). Eesti riiklik turismi arengukava 2014-2020. Kättesaadav: <https://www.riigiteataja.ee/aktilisa/3191/1201/3015/lisa.pdf> (15.05.2018)

47. Euroopa Turismiindikaatorite Süsteem. (2013). Käsiraamat: jätkusuutlikele sihtkohtadele. Kättesaadav: https://www.eas.ee/images/doc/ettevotjale/turism/turismiteadlikkuse_ja_koolitusprogramm/juhend_materjal_turismiettevotjale/euroopa%20turismiindikaatorite%20ssteem%20ksiraamat.pdf (16.05.2018)

48. Partnerships for the SDGs. Sustainable Development Certification for Sustainable Tourism (CST). Kättesaadav: <https://sustainabledevelopment.un.org/partnership/?p=1495> (15.05.2018)

49. EAS turismiarenduskeskus. (2014). Keskkonnamärgis Roheline Vöti. Kättesaadav: http://static2.visitestonia.com/docs/1422952_rvjuhendmaterjal-2014.pdf (15.05.2018)

50. **Schumacher, I.** (2010). Ecolabeling, consumers, preferences and taxation. *Ecological Economics* 69:2202-2212.

51. **Buckley, R.** (2002). Tourism Ecolabels. *Annals of Tourism Research*, Vol. 29, No.1: 183-208. Kättesaadav: <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0160738301000354> (20.05.2018)

52. **Butler, R. W.** (1980). The Concept Of A Tourist Area Cycle Of Evolution: Implications For Management Resources. University of Western Ontario. Kättesaadav: https://www.researchgate.net/publication/228003384_The_Concept_of_A_Tourist_Area_Cycle_of_Evolution_Implications_for_Management_of_Resources (12.05.2018)

53. UN. (1998). An Agenda 21 for the Baltic Sea Region: Baltic 21, Nyborg. Kättesaadav: <http://www.un.org/esa/agenda21/natlinfo/action/baltic.htm> (12.05.2018)

54. DestiNet Services. (2018). Pan Parks initiative. - *Tourism 2030*. Kättesaadav: <https://destinet.eu/who-who/market-solutions/certificates/fol442810/pan-parks-initiative> (20.05.2018)

55. European Wilderness Society. (2014). Pan Parks Foundation "In Liquidation" .- *Let's get wild*. Kättesaadav: <http://wilderness-society.org/panparks-foundation-in-liquidation/> (20.05.2018)

56. **Easen, N.** (2012). Travel: Europes wild network of Pan Parks. - *BBC*. Kättesaadav: <http://www.bbc.com/travel/story/20120418-europes-wild-network-of-pan-parks> (21.05.2018)
57. DestiNet Services. (2018). Viabono. - *Tourism 2030*. Kättesaadav: <https://destinet.eu/who-who/market-solutions/certificates/fol442810/viabono> (19.05.2018)
58. DestiNet Services. (2018). Earth Check. - *Tourism 2030*. Kättesaadav: <https://destinet.eu/who-who/market-solutions/certificates/fol442810/earthcheck> (19.05.2018)
59. DestiNet Services. (2018). Blue Flag, Global. - *Tourism 2030*. Kättesaadav: <https://destinet.eu/who-who/market-solutions/certificates/fol442810/blue-flag-global> (19.05.2018)
60. DestiNet Services. (2018). Natures Best, Sweden. - *Tourism 2030*. Kättesaadav: <https://destinet.eu/who-who/market-solutions/certificates/fol442810/nature-s-best-sweden> (19.05.2018)
61. DestiNet Services. (2018). Green Globe. - *Tourism 2030*. Kättesaadav: <https://destinet.eu/who-who/market-solutions/certificates/fol442810/green-globe> (19.05.2018)
62. DestiNet Services. (2018). TripAdvisor Green Leaders Program. - *Tourism 2030* Kättesaadav: <https://destinet.eu/who-who/market-solutions/certificates/fol442810/tripadvisor-green-leaders-program> (19.05.2018)
63. DestiNet Services. (2018). Green Key. - *Tourism 2030*. Kättesaadav: <https://destinet.eu/who-who/market-solutions/certificates/fol442810/green-key/> (19.05.2018)
64. DestiNet Services. (2018). Nordic Swan. - *Tourism 2030* Kättesaadav: <https://destinet.eu/who-who/market-solutions/certificates/fol442810/nordic-swan> (19.05.2018)
65. DestiNet Services. (2018). Green Certificate, Latvia. - *Tourism 2030* Kättesaadav: <https://destinet.eu/who-who/market-solutions/certificates/fol442810/green-certificate-latvia> (19.05.2018)
66. Eesti Maaturism. (2018). EHE-märgisega tunnustatud (kevad 2015). Kättesaadav: <http://www.maaturism.ee/index.php?id=ehe-margi-tooted-kevad-2015-> (20.05.2018)
67. Eesti Maaturism. (2018). EHE märk: Ökoturismi kvaliteedimärgis EHE (Ehtne ja huvitav Eesti)

- Eestima turismitoodetele. Kättesaadav: <http://www.maaturism.ee/?id=ehe-mark> (20.05.2018)
68. Tell it's green. (2018). Norwegian Ecotourism. Kättesaadav: <https://tellitsgreen.com/organic-logos/1457/norwegian-ecotourism/> (20.05.2018)
69. Tell it's green. (2018). CSR-tourism-certified. Kättesaadav: <https://tellitsgreen.com/organic-logos/1099/csr-tourism-certified/> (20.05.2018)
70. TourCert. (2018). FAQs. Kättesaadav: <https://www.tourcert.org/en/service-contact/faqs/> (20.05.2018)
71. TourCert. (2018). Our history. Kättesaadav: <https://www.tourcert.org/en/our-history/> (20.05.2018)
72. Nordic Swan Ecolabel. (2018). *What does it cost?* Kättesaadav: <http://www.nordic-ecolabel.org/certification/costs/> (20.05.2018)
73. World Travel & Tourism Council. (2018). Agenda. UN Sustainable Development Goals. <https://www.wttc.org/agenda/un-sustainable-development-goals/> (17.04.2018)
74. Interreg Baltic Sea Region. (2018). About the Programme: Area. Kättesaadav: <https://www.interreg-baltic.eu/about-the-programme/area.html> (17.04.2018)
75. Interreg Baltic Sea Region. (2018). About the Programme. Kättesaadav: <https://www.interreg-baltic.eu/about-the-programme.html> (16.04.2017)

LISAD

Lisa 1. Ekspertide intervjuude küsimused

Sustainable tourism policies and strategies

1. How is sustainable development defined in your country?
2. Are there any regional or supra-regional management strategies for the implementation of sustainable tourism development (examples, contacts, www pages)?
3. Is "sustainability" communicated as part of tourism activities in separate communication media (website, catalogue, etc.) and to which target group?
4. Are there explicit sustainability models for companies, regions or DMOs? (examples)
5. How has tourism fared in terms of a more sustainable development after starting the BSR programme?
6. Is there any failed/bad practices in sustainable tourism and why they did not work out?

Sustainable tourism actors and networks

7. Is there a named institution and/or person (sustainability manager) in the field of activity for process support for all actors?
8. Are there any sustainable tourism networks (regional, supra-regional, international, business etc.)?
9. Are there regional or supra-regional associations of actors exclusively focused on tourism sustainability? Name them please (contacts, www pages).
10. Are there any competitions to promote and implement the idea of sustainability in tourism among stakeholders?
11. Are there explicit optional (documented) obligations with a focus on sustainable process management? Which one?

Sustainable tourism products and services

12. Are there any touristic products that are explicitly marked and marketed as "sustainable products"?
13. How are sustainable touristic products being communicated (communication channels, separate booking portals, media, catalogues, etc.)?
14. Which certificates that identify a sustainable product or services are officially supported and used by businesses / tourism organisations? (examples, contacts, www pages)
15. Please evaluate/highlight best practices of sustainable tourism that serve as benchmarks on different levels (e.g. policy, organisational, business level)? (provide full contact) (maybe top 3)
16. According to sustainable tourism which labels are being used in the region/from the businesses, what are the advantages/benefits of the labels, etc.)

Lisa 2. Interreg Baltic Sea Region Programme

Aastal 2015 käivitas ÜRO säästva arengu tegevuskava 2030. Päevakorras on 17 säästva arengu eesmärki, mille sihtmärgiks on 169 konkreetset eesmärki [73].

Pilt 1. Interreg BSR ala koos sinna kuuluvate riikidega [74]

BSR programmi raames teevad koostööd üksteist Läänemere riiki, neist kaheksa on Euroopa Liidu liikmesriigid ning kolm riiki, kes ei kuulu Euroopa Liitu kuid on partnerriigid. Euroopa Liidu liikmesriikidest kuuluvad programmi Taani, Eesti, Soome, Saksamaa, Läti, Leedu, Poola ja Rootsi. Euroopa Liidu välisteks partnerriikideks on Valgevene, Norra ja Venemaa [75] Pildil 1 on näha BSR projektis osalevate riikide paiknemine kaardil ümber

Läänemere. Projekti strateegia neljaks alustalaks on muuta Läänemere regioon keskkonda säästvaks, jõukaks, juurdepääsetavaks ja kütkestavaks ning ohutuks ja turvaliseks (Panorama 2009). Interreg BSR 2014-2020 toetab integreeritud territoriaalsel arengul ja koostööd uuenduslikuma, paremini kättesaadavaks ja jätkusuutliku Läänemere piirkonna jaoks. Läänemere piirkonna riikide partnerid teevad ühiseid projekte ühiste põhiprobleemide ja -võimaluste raames. [75]

**Lihtlitsents lõputöö salvestamiseks ja üldsusele kättesaadavaks tegemiseks
ning juhendaja(te) kinnitus lõputöö kaitsmisele lubamise kohta**

Mina, Heike Olevi,
(sünnipäev 02/03/1988 48803022720)

1. annan Eesti Maaülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud lõputöö
Parimad praktikad säästvas turismis Läänemere regioonis,
mille juhendaja on Marika Kose, Raili Mengel,

- 1.1. salvestamiseks säilitamise eesmärgil,
- 1.2. digiarhiivi DSpace lisamiseks ja
- 1.3. veebikeskkonnas üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;

2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile;

3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega
isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Lõputöö autor

_____

allkiri

Tartu, 22.05.2018

Juhendaja(te) kinnitus lõputöö kaitsmisele lubamise kohta

Luban lõputöö kaitsmisele.

_____

(juhendaja nimi ja allkiri)

_____

(kuupäev)

_____

(juhendaja nimi ja allkiri)

_____

(kuupäev)